

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstoogmerk

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 1.000 fr. per jaar

Postrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie : Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Britselei 40, 2000 Antwerpen

DE GRONDWETSHERZIENING 1968-1971

Overzicht van de herziening en karakter van de uitvoeringswetten

Nu de grondwetsherziening voorbij is — het Parlement dat op 7 november 1971 gekozen werd, is inderdaad geenstituante meer —, loont het de moeite een overzicht te geven van het grondwetgevend werk dat onder de legislatuur van 1968 tot 1971 tot stand is gekomen. Dit zal het onderwerp zijn van het eerste gedeelte van deze bijdrage. Hierin zal een onderscheid worden gemaakt tussen technische en communautaire grondwetsbepalingen.

In het tweede gedeelte worden de uitvoeringswetten van de grondwet behandeld, meer bepaald die uitvoeringswetten welke met een bijzondere meerderheid moeten worden goedgekeurd. Deze wetten die als het ware een verlengstuk van de communautaire grondwetsbepalingen zijn, vormen in het Belgisch grondwettelijk recht een nieuwe categorie. Het is dienvolgens niet zonder nut de wordingsgeschiedenis van deze wetten uiteen te zetten en hun specifiek karakter toe te lichten.

1. Het grondwetgevend werk.

De nieuwe bepalingen van de grondwet die gedurende de legislatuur van 1968-1971 tot stand zijn gekomen, kunnen in twee categorieën worden ingedeeld : enerzijds de zogenaamde technische, en anderzijds de zogenaamde communautaire bepalingen.

Deze indeling houdt verband met het karakter van de herziening. De technische bepalingen beantwoorden aan de noodzakelijkheid de grondwet aan de evolutie van de tijd aan te passen. Dit is een probleem dat niet enkel aan de Belgische grondwet eigen is, maar dat zich ook in andere landen voordoet. De Europese samenwerking en de economische en sociale vooruitgang, bij voorbeeld, vergen dat grondwetteksten die uit 1831 dagtekenen, worden herzien.

De communautaire bepalingen daarentegen beantwoorden voor het grootste gedeelte aan specifiek Belgische toestanden. De taalkwestie en de spanningen tussen de Vlaamse en de Franse gemeenschap, zonder de toestand in het tweetalig gebied Brussel te vergeten, zijn zorgen die de ons omringende Staten niet kennen. Deze problemen gaven bij de jongste grondwetsherziening aanleiding tot

bepalingen die in geen enkel land hun gelijke vinden : men denke hier bijvoorbeeld aan de culturele autonomie die toegekend is aan de Vlaamse en de Franse cultuurgemeenschap, aan de pariteit in de ministerraad en aan de zogenaamde alarmbel ter beveiliging van de franstalige minderheid in het Parlement.

De communautaire bepalingen wijzigen de bestaande structuur van België. Men mag hier spreken van een werkelijke staatshervorming, wat aantoonst dat zij belangrijker zijn dan de technische bepalingen.

Nu is het wel zo dat in sommige naburige landen de regionalisatie aan de orde is, zonder dat zich daarbij echter een gemeenschapsprobleem voordoet zoals datgene dat wij in België kennen. De communautaire bepalingen die ten onzent tot stand kwamen, sluiten hierdoor aan bij een tendens die ook in andere Staten tot uiting komt.

Wat de technische artikelen betreft was het werk van destituante niet af, wanneer bij koninklijk besluit van 24 september 1971, dat op 29 september 1971 in werking trad, de Wetgevende Kamers werden ontbonden. Vermits deze ontbinding plaats had zonder dat een verklaring tot herziening werd aangenomen, en de nieuwe Kamers dus geen grondwetgevende vergadering zijn, kan de herziening van de grondwet niet worden voortgezet.

De lijst die hierna volgt vermeldt eerst de bepalingen die werden herzien ; vervolgens worden de bepalingen opgesomd waarvan de herziening geen doorgang heeft gehad.

A. Technische artikelen in de volgorde van hun atkondiging :

30 juni 1969 :

— vervroeging met een maand van de datum waarop ieder jaar de Kamers van rechtswege bijeenkomen (art. 70, eerste lid).

21 april 1970 :

— bepaling waarbij aan de wetgever bevoegdheid wordt verleend tot inrichting van arbeidsgerechten, die tot dusver niet uitdrukkelijk in de Grondwet waren vermeld (art. 105, derde lid) ;

— opheffing van art. 132, dat geen object meer had. Het betrof een bepaling betreffende de eerste keuze van het Staatshoofd ;

— opheffing van art. 135, dat geen object meer had. Het betrof een bepaling inzake het personeel van de hoven en rechtbanken in functie in 1831 ;

— opheffing van art. 136, eveneens zonder object. Het betrof een bepaling betreffende de wijze waarop de leden van het Hof van Cassatie voor de eerste maal werden benoemd.

11 juni 1970 :

— Wijziging van de termijn gedurende welke gewezen leden van de provincieraad niet mogen worden gekozen tot provinciale senator (art. 56 ter) ;

— oprichting van twee nieuwe hoven van beroep ; Antwerpen en Bergen (art. 104). Hierbij sluit aan een overgangsbepaling volgens welke een wet de datum van inwerkingtreding bepaalt en de uitvoering regelt.

20 juli 1970 :

— uitoefening van bepaalde machten kan door een verdrag of door een wet worden opgedragen aan volkenrechtelijke instellingen (art. 25 bis) ;

— principes door de wetgever inzake provinciale en gemeentelijke instellingen in acht te nemen : invoeging van het concept decentralisatie (art. 108) ;

— toekenning aan agglomeratie- en federatieraden van het recht om belastingen in te voeren (art. 110) ;

— toekenning aan agglomeratie- en federatieraden van het recht om retributies te vorderen (art. 113).

14 juni 1971 :

— opheffing van art. 139 waarbij het Nationaal Congres in 1831 verklaarde dat een aantal zaken door afzonderlijke wetten dienden geregeld te worden.

Hieraan dient toegevoegd dat het Parlement beslist heeft dat aan twee bepalingen, die voor herziening vatbaar waren, geen wijziging dient aangebracht te worden. Deze bepalingen zijn :

— artikel 97 betreffende de motivering van de vonnissen (Senaat 24 maart 1970 ; Kamer 27 mei 1970) ;

— artikel 126 betreffende de hoofdstad van België. Op 17 juni 1970 besliste de Kamer dat er geen reden was om dit artikel te herzien. Dit maakte een behandeling door de Senaat overbodig.

Verder moeten enkele artikelen worden vermeld die, ofschoon zij door het Parlement in samenhang met de communautaire bepalingen werden behandeld, op zichzelf beschouwd als technische artikelen kunnen worden aangemerkt. Hierna worden ze opgesomd ; zij werden op dezelfde datum als de communautaire bepalingen, waarover verder sprake zal zijn, afgekondigd, met name op 24 december 1970 :

— artikel 6 bis.

Volgens dit artikel moet het genot van de rechten en vrijheden aan de Belgen toegekend, zonder discriminatie worden verzekerd. Te dien einde moeten de wet en het decreet onder meer de rechten en vrijheden van de ideologische en filosofische minderheden waarborgen.

Het zou ons te ver leiden de wordingsgeschiedenis van deze bepaling uiteen te zetten. Toch weze gezegd dat zij gegroeid is samen met het artikel 59 bis betreffende de culturele autonomie.

— artikel 91 bis.

Dit artikel bepaalt het statuut van de staatssecretarissen. Sedert jaren was deze kwestie aan de orde ; zij betreft de taakverdeling in de schoot van de regering.

De behandeling van artikel 91 bis verliep gelijktijdig met de belangrijke communautaire bepaling waarbij de pariteit in de Ministerraad wordt voorgeschreven (thans artikel 86 bis).

— artikel 108 bis.

Dit artikel heeft betrekking op de agglomeraties en federaties van gemeenten. Dit is eveneens een probleem dat sedert lang gesteld is en als dusdanig niets te maken heeft met de communautaire kwestie. Nochtans, bij de toepassing ervan op de agglomeratie Brussel kwam een communautair probleem om de hoek kijken. Zo dient te worden uitgelegd dat het lot van artikel 108 bis verbonden is geweest aan dat van artikel 108 ter betreffende de Brusselse agglomeratie.

B. Bepalingen door de preconstituante van februari-maart 1968 voor herziening vatbaar verklaard, maar waarvan de herziening geen doorgang heeft gehad :

— bepaling betreffende het briefgeheim (art. 22). De Senaat keurde op 12 juni 1969 een nieuwe tekst goed ;

— invoeging van bepalingen betreffende de economische en sociale rechten. De bespreking hiervan was begonnen in de commissie voor de grondwetsherziening van de Kamer ;

— invoeging van bepalingen die ertoe strekken publiekrechtelijke instellingen te machtigen voorstellen bij de regering of bij de Kamers aanhangig te maken ;

— artikel 36 betreffende de onverenigbaarheden van de Parlementsleden. De Senaat keurde een tekst goed op 30 april 1970 ;

— artikel 39 betreffende de wijze van stemmen. De Senaat keurde een tekst goed op 19 juni 1969 ;

— artikel 47, eerste en derde lid, betreffende de voorwaarden van kiesgerechtigdheid voor de Kamer ;

— artikel 52 betreffende de vergoeding van de leden van de Kamer ;

— artikel 53 betreffende de samenstelling van de Senaat. Een tekst werd goedgekeurd door de Senaat op 19 juli 1971 ;

— artikel 56 bis betreffende de categorieën waartoe de kandidaat moet behoren om rechtstreeks te worden gekozen voor de Senaat. De Senaat keurde een tekst goed op 3 juli 1969. Deze tekst vond geen instemming bij de Kamer op 28 mei 1970, en werd derhalve teruggezonden naar de Senaat ;

— artikel 57 betreffende de vergoeding van de senatoren. De Senaat keurde op 26 juni 1969 een tekst goed ;

— artikel 68 betreffende de internationale betrekkingen. De senaatscommissie voor de grondwetsherziening stelde op 24 juni 1971 een tekst voor (zie kritiek op deze tekst door Henri Rolin, in *Journal des Tribunaux*, 1971, blz. 565-568) ;

— artikel 84 betreffende het verbod de grondwet te wijzigen gedurende een regentschap. De Senaat keurde op 19 juni 1969 een nieuwe tekst goed ;

— artikel 93 betreffende de geschillen over politieke rechten ;

— artikel 96 betreffende de openbaarheid van de terechtzittingen. De tekst door de Senaat goedgekeurd op 24 maart 1970, werd gewijzigd door de Kamer en teruggezonden naar de Senaat op 28 mei 1970 ;

— artikel 98 betreffende de jury ;

— invoeging van een artikel 107 bis betreffende conflicten tussen wettelijke of bestuursrechtelijke bepalingen van intern recht en bepalingen van internationaal recht of van gemeenschapsrecht. De bespreking van deze nieuwe bepaling was gaande in de Senaatscommissie voor de grondwetsherziening ;

— invoeging van bepalingen betreffende de administratieve rechtscolleges en de Raad van State ;

— invoeging van een artikel 115 bis betreffende de financiële programma's welke over verschillende jaren zijn gespreid ;

— artikel 116, tweede lid, betreffende de bevoegdheid van het Rekenhof ;

— opheffing van de overgangsbepalingen betreffende de artikelen 47, 52, 53 en 56 bis.

Van deze lange lijst van artikelen die voor herziening in aanmerking kwamen, werd geen enkel artikel door de beide Kamers aangenomen. Sommige bereikten het stadium van de goedkeuring door één Kamer. Andere waren in bespreking in de commissie; voor nog andere was nog geen bespreking begonnen toen op 29 september 1971 de ontbinding van het Parlement plaats had.

Onder deze artikelen waren er nochtans enkele waarvoor sedert geruime tijd een herziening gewenst was, zoals bij voorbeeld art. 68 en 107 bis betreffende de buitenlandse betrekkingen, het artikel betreffende de administratieve rechtscollages en de Raad van State, de bepalingen betreffende de economische en sociale rechten.

Zo de grondwetgever zijn taak niet heeft kunnen voltooien met betrekking tot een groot aantal technische artikelen, kan hetzelfde niet worden gezegd in verband met de zogenaamde communautaire artikelen. Deze artikelen die een oplossing willen geven aan de spanningen tussen de Vlaamse en de Waalse gemeenschap, en aan het probleem Brussel, werden afgekondigd op 24 december 1970 en ten slotte werd op 28 juli 1971 het artikel 49 van de Grondwet nog herzien, waarbij de zgn. automatische zetelaanpassing wordt ingevoerd.

De communautaire artikelen die op 24 december 1970 werden afgekondigd zijn de volgende:

- artikel 1, vierde lid, betreffende het onttrekken van een bepaald gebied aan de indeling in provincies;
- artikel 3 bis betreffende de taalgebieden;
- artikel 3 ter betreffende de cultuurgemeenschappen;
- artikel 32 bis betreffende de indeling van de Kamers in taalgroepen;
- artikel 38 bis betreffende de zogenaamde alarmbel;
- artikel 59 bis betreffende de cultuurautonomie (dit artikel houdt tevens een afwijking in van artikel 23 van de grondwet betreffende het gebruik van de talen, dat niet rechtstreeks is herzien);
- artikel 59 ter betreffende de raad van de Duitse cultuurgemeenschap;
- artikel 86 bis betreffende de pariteit in de Minister-raad;
- artikel 107 quater betreffende de gewesten;
- artikel 108 ter betreffende de Brusselse agglomeratie;
- artikel 132 betreffende de Université Catholique de Louvain.

In het tweede gedeelte van deze bijdrage zal worden aangegeven voor welke van deze artikelen een uitvoeringswet vereist is.

Voor artikel 59 bis werden de belangrijkste uitvoeringswetten reeds afgekondigd, met name op 3 en op 21 juli 1971. Om de betekenis van deze uitvoeringswetten beter te begrijpen, is het nuttig bij dit artikel even te blijven stilstaan.

Het nieuw artikel 59 bis van de grondwet voert in het Belgisch staatsrecht de culturele autonomie in voor de Nederlandse en voor de Franse cultuurgemeenschap. Ieder van deze gemeenschappen werd begiftigd met een eigen wetgevend orgaan, genaamd cultuurraad, dat decreten met kracht van wet kan goedkeuren⁽¹⁾.

De oprichting van twee cultuurraden bracht met zich mede dat de grondwetgever ook hun bevoegdheid en hun werking diende te bepalen.

De bevoegdheid *ratione loci* van de Nederlandse en van de Franse cultuurraad is onderscheidenlijk tot het Nederlandse en het Franse taalgebied beperkt; de in het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad gevestigde instellingen die wegens hun activiteiten moeten beschouwd worden uit-

sluitend te behoren tot de Nederlandse of de Franse cultuurgemeenschap, vallen ondersteldenlijk onder de bevoegdheid van de Nederlandse en de Franse cultuurraad.

Wat de bevoegdheid *ratione materiae* van de twee cultuurraden betreft, moet een onderscheid worden gemaakt tussen de materies die door de grondwet zelf zijn aangeduid enerzijds, en de materies waarvan de aanduiding aan de wetgever is overgelaten, anderzijds.

Tot de eerste reeks behoort de regeling van het gebruik van de talen. Artikel 59 bis, § 3, bepaalt dat de cultuurraden bevoegd zijn om het gebruik van de talen te regelen voor:

- 1° de bestuurszaken;
- 2° het onderwijs in de door de overheid ingestelde, gesubsidieerde of erkende inrichtingen;
- 3° de sociale betrekkingen tussen de werkgevers en hun personeel, alsmede de door de wet en de verordeningen voorgeschreven akten en bescheiden van de ondernemingen.

Hierbij dient te worden aangestipt dat voor de regeling van het gebruik der talen de bevoegdheid *ratione loci* van de cultuurraden iets minder ruim is dan boven werd gezegd.

Tot de rechtstreeks door de grondwet aangeduide materies, behoort eveneens het onderwijs. Artikel 59 bis, § 2, 2° verleent aan de cultuurraden de bevoegdheid bij decreet te regelen: « het onderwijs, met uitsluiting van wat betrekking heeft op de schoolvrede, de leerplicht, de onderwijsstructuren, de diploma's, de toelagen, de wedden, de schoolbevolkingsnormen ».

De tweede reeks materies, dit zijn dan de materies waarvan de grondwetgever de vaststelling aan de wetgever heeft overgelaten, worden in artikel 59 bis, § 2, 1°, vermeld onder de algemene rubriek « de culturele aangelegenheden ». De wetgever heeft de lijst van deze aangelegenheden vastgesteld in de wet van 21 juli 1971. In het tweede gedeelte van deze bijdrage zal hierop nader worden ingegaan.

Onder de bevoegdheid *ratione materiae* van de cultuurraden moet ook worden gerangschikt, wat de grondwet « samenwerking » (coopération) noemt. Deze is tweeledig: enerzijds de « samenwerking tussen de cultuurgemeenschappen », en anderzijds de « internationale culturele samenwerking ».

De procedure volgens welke deze samenwerking zal geschieden, dient door de wet te worden bepaald. De « samenwerking tussen de cultuurgemeenschappen » is door de eerder vermelde wet van 21 juli 1971 geregeld.

Het volstond niet de bevoegdheid van de twee nieuwe cultuurwetgevers af te bakenen, ook hun werking diende te worden geregeld. Hiervoor verwijst artikel 59 bis, § 1, opnieuw naar de wetgever, die ermee belast wordt de werking van de cultuurraden te regelen met inachtneming van een reeks grondwetbepalingen die gelden voor de werking van het Parlement. De reeds vermelde wet van 21 juli 1971 heeft aan de wil van de grondwetgever uitvoering gegeven.

Artikel 59 bis is het langste artikel van de grondwet geworden, want naast bevoegdheid en werking behoeften nog een aantal andere punten een regeling te krijgen. Deze werd in belangrijke mate overgelaten aan de wetgever, die artikel 59 bis, §§ 7 en 8 uitvoerde door de wet van 3 juli 1971.

Artikel 59 bis, § 7, bepaalt dat de wet de regelen vaststelt « ten einde elke discriminatie om ideologische en filosofische redenen te voorkomen ». De grondwetgever dacht hierbij aan een probleem dat zich in de Nederlandse en in de Franse cultuurraad kan stellen. Wegens hun samenstelling is, theoretisch althans, het gevaar voor discriminatie om ideologische en filosofische redenen groter in de cultuurraden, dan in het nationaal Parlement.

Artikel 59 bis, § 8, bepaalt dat de wet de procedure instelt « om de conflicten tussen de wet en het decreet, alsook tussen de decreten te voorkomen en te regelen ». Deze bepaling was noodzakelijk om reden van de mogelijke bevoegdheidsconflicten. De gewone rechtsmiddelen gelden immers niet ten aanzien van de decreten: noch het beroep tot nietigverklaring bij de Raad van State, noch de wettelijkheidscontrole bedoeld bij artikel 107 van de grondwet kan worden uitgeoefend ten aanzien van de decreten der cultuurraden.

* * *

II. De uitvoeringswetten van de communautaire grondwetsbepalingen.

Zoals daareven werd gezegd, zijn tot nog toe twee wetten tot stand gekomen ter uitvoering van artikel 59 bis dat betrekking heeft op de culturele autonomie. Deze twee wetten werden respectievelijk op 3 juli 1971 en op 21 juli 1971 afgekondigd. Voor de goedkeuring van eerstgenoemde wet volstond de gewone meerderheid, terwijl voor de goedkeuring van de wet van 21 juli 1971 een bijzondere meerderheid vereist was.

A. Wetten welke dienen goedgekeurd met bijzondere meerderheid.

De communautaire grondwetsbepalingen die naar een wet verwijzen welke met een bijzondere meerderheid dient goedgekeurd te worden, zijn de volgende:

— artikel 1, vierde lid, volgens hetwelk een wet bepaalde gebieden, waarvā zij de grenzen vaststelt, aan de indeling in provincies kan onttrekken, ze onder het rechtstreeks gezag kan plaatsen van de uitvoerende macht en ze een eigen statuut kan toekennen;

— artikel 3 bis, derde lid, betreffende de wijziging van de grenzen van de vier taalgebieden;

— artikel 59 bis betreffende de culturele autonomie: verschillende punten dienen te worden geregeld met wetten genomen met bijzondere meerderheid. Verder zal hierop worden teruggekomen (zie infra onder C).

— artikel 107 quater betreffende de gewesten.

De te nemen wetten kunnen worden ingedeeld in drie categorieën:

— uitvoeringswetten:

1° de wetten met als grondslag artikel 59 bis. Waarom deze wetten als uitvoeringswetten worden gekwalificeerd zal verder uitvoeriger worden besproken (zie infra onder F);

2° de wetten met als grondslag artikel 107 quater. Dit artikel bepaalt dat België het Vlaamse, het Waalse en het Brusselse gewest omvat. De wetgever krijgt opdracht de bevoegdheid en de inrichting van de gewesten vast te stellen. Hij is daarbij enkel gebonden door drie punten: de leden van de raad moeten verkozen mandatarissen zijn; de besluiten bezitten enkel de waarde van reglementen; de bevoegdheid *ratione materiae* mag noch de culturele aangelegenheden, noch de regeling van het gebruik van de talen omvatten.

— toepassingswetten: de wetten met als grondslag artikel 1, vierde lid.

De grondwet wijst geen gebied aan dat aan de indeling in provincies onttrokken is. Het staat de wetgever vrij deze bepaling toe te passen op de gebieden welke naar zijn oordeel met een eigen statuut dienen begiftigd te worden.

— wijzigingswetten: de wetten genomen op grond van artikel 3 bis, derde lid.

Het betreft hier de grenzen van de taalgebieden die in de toekomst enkel voor wijziging vatbaar zijn door een wet goedgekeurd met een bijzondere meerderheid.

In de verdere ontwikkeling wordt vooral aandacht be-

steed aan de uitvoeringswetten en meer bepaald aan die welke artikel 59 bis uitvoeren, omdat deze nagenoeg reeds alle zijn tot standgekomen (zie infra onder C).

B. Artikel 59 bis vergt uitvoeringswetten.

Het nieuwe artikel 59 bis van de grondwet waarbij de culturele autonomie tot stand wordt gebracht, is uit zichzelf niet uitvoerbaar. Om verschillende redenen heeft de grondwetgever geoordeeld dat bepaalde punten door de wetgever dienen te worden geregeld. Deze redenen zijn deels van technische aard — in het Parlement gingen stemmen op om de grondwetteksten zo bondig mogelijk te stellen; een zgn. Cypriotische grondwet moest worden vermeden —, en deels van politieke aard.

De redenen van politieke aard dienen gezocht in de conclusies die de regering haalde uit de besprekingen die tijdens de periode van 24 september tot 13 november 1969 werden gevoerd onder afgevaardigden van al de in het Parlement vertegenwoordigde partijen (zgn. werkgroep der 28). In deze conclusies, waarvan de Eerste Minister op 18 februari 1970 aan het Parlement kennis gaf, stelde de regering voor de bepalingen betreffende de hervorming van de Staat te spreiden over de grondwet en de wet. De bedoeling was in de grondwet enkel beginselen in te schrijven, terwijl de uitvoering ervan aan de wetgever zou worden overgelaten.

Zonder in te gaan op de politieke achtergronden, weze alleen gezegd dat de regering, die als motor van de grondwetsherziening is opgetreden, haar kans op slagen zocht in globale oplossingen (zgn. communautair pakket).

Theoretisch was het mogelijk de grondwetsbepaling betreffende de culturele autonomie zo op te stellen dat de cultuurraden hun werkzaamheden onmiddellijk konden aanvangen, zonder dat uitvoeringswetten vereist waren. De oorspronkelijke teksten door de regering op 17 oktober 1968 bij de Senatscommissie ingediend, waren in die zin opgevat (Besch. Sen. 1969-1970, nr. 391, blz. 6 en vlg.). Aldus zou een van de belangrijkste verzuchtingen van de Vlaamse gemeenschap ingewilligd geweest zijn.

Praktisch was dit evenwel niet mogelijk, omdat de grondwetsherziening wegens de bijzondere meerderheid die artikel 131 van de grondwet voorschrijft, een ruime consensus vereist. Welnu, de franstalige gemeenschap voelde minder behoefte aan de culturele autonomie, dan aan een socio-economische regionalisatie. Dit verlangen dat van recente datum is, kon niet op dezelfde wijze voorbereid worden als de culturele autonomie waarvan de studie sedert jaren aan de gang was.

Het bleek dan ook niet mogelijk de socio-economische regionalisatie op uitputtende wijze in de grondwet te regelen. Er waren bovendien nog andere punten van het globaal akkoord, die noodzakelijkerwijze het onderwerp van wetten dienden uit te maken.

Om wille van de globale oplossing die werd nagestreefd, was het derhalve politiek gezien niet haalbaar de culturele autonomie « self executing » te maken, om het met een term ontleend aan het internationaal recht te zeggen.

Daarom nam de regering haar toevlucht tot een procedure in twee fasen. De eerste fase omvat de eigenlijke grondwetsherziening. Deze vond plaats op 24 december 1970; in het nieuw artikel 59 bis zijn de beginselen van de culturele autonomie neergelegd. De tweede fase omvat de uitvoeringswetten. De twee wetten die nodig zijn om artikel 59 bis operationeel te maken werden respectievelijk op 3 en op 21 juli 1971 afgekondigd.

Het belangrijk verslag door senator E. Van Bogaert uitgebracht namens de Senaatscommissie voor de grondwetsherziening, toont duidelijk aan dat in de parlementaire voorbereiding van de bepaling betreffende de culturele autonomie twee perioden moeten worden onderschei-

den. De twee hoofdstukken van dit verslag stemmen met deze perioden overeen. Het eerste hoofdstuk betreft de werkzaamheden van de commissie vóór de mededeling van de Eerste Minister van 18 februari 1970 (Besch. Sen. 1969-1970, nr. 402, blz. 3 tot 58); het tweede hoofdstuk heeft betrekking op de werkzaamheden van dezelfde commissie na bedoelde mededeling (o.c., blz. 59 tot 72).

C. Punten waarvoor artikel 59 bis een uitvoeringswet vereist.

De grondwetgever heeft in art. 59 bis aan de wetgever de taak opgedragen om de volgende punten te regelen door een wet die met een *bijzondere meerderheid* moet worden goedgekeurd:

- a) de werking van de cultuurraden;
- b) de vaststelling van de culturele aangelegenheden;
- c) de vaststelling van de vormen van samenwerking tussen de Nederlandse en de Franse cultuurgemeenschap;
- d) de vaststelling van de vormen van internationale culturele samenwerking.

De bepalingen betreffende de punten a), b) en c) werden samengebracht in de wet van 21 juli 1971 «betreffende de bevoegdheid en de werking van de cultuurraden voor de Nederlandse cultuurgemeenschap en voor de Franse cultuurgemeenschap».

Wat nu het punt d) betreft, kwam tot dusver geen wet tot stand. Hier zijn enkele woorden uitleg noodzakelijk.

Het ontwerp van voormelde wet van 21 juli 1971 bevatte een bepaling tot regeling van bedoeld punt (Besch. Sen. 1970-71, nr. 400, art. 5). Op straffe van ongrondwettelijkheid, kon die bepaling niet afwijken van artikel 68 van de grondwet dat handelt over de buitenlandse betrekkingen.

Toen de Senaatscommissie voor de grondwetsherziening met het onderzoek van het ontwerp werd belast, was zij bezig met de behandeling van het voorstel tot herziening van artikel 68. Zij oordeelde dat de regeling in de wet van punt d) voorbarig was en beter later kon geschieden, in functie van het nieuw artikel 68. Het voorstel dat zij voor artikel 68 deed, bevatte een paragraaf 4 waarin aan de cultuurraad voor de Nederlandse cultuurgemeenschap en aan de cultuurraad voor de Franse cultuurgemeenschap de bevoegdheid werd toegekend om de verdragen betreffende de culturele samenwerking goed te keuren (zie de tekst in het artikel van H. Rolin, *La revision de l'article 68 de la Constitution*, J.T. 1971, blz. 565).

Zo werd de bepaling betreffende de vaststelling van de vormen van internationale culturele samenwerking uit het ontwerp van de wet van 21 juli 1971 weggelaten. Ongelukig werd echter aan de herzieningsprocedure van artikel 68 een einde gemaakt door de Parlementsontbinding van september 1971.

Vermits de nieuwe Kamers geen grondwetgevende vergadering zijn en artikel 68 dus niet meer kan worden herzien, zal de wetgever ter uitvoering van artikel 59 bis nu toch de vormen van internationale samenwerking met inachtneming van het uit 1831 dagtekenend artikel 68 moeten bepalen.

De toepassing van artikel 59 bis vereist bovendien de goedkeuring van enkele uitvoeringswetten waarvoor een *gewone meerderheid* volstaat.

Deze wetten hebben tot onderwerp:

a) de aanwijzing van de nationale en internationale instellingen waarvan de werking gemeen is aan meer dan één cultuurgemeenschap; de aldus aangewezen instellingen zullen wat de regeling van het gebruik der talen betreft, onder de bevoegdheid van de wetgever ressorteren (art. 59 bis, § 4, tweede lid, in fine);

b) de bepaling van objectieve criteria volgens welke het globaal krediet wordt vastgesteld dat ter beschikking van iedere cultuurraad wordt gesteld (art. 59 bis, § 6);

c) de regeling vereist om elke discriminatie wegens ideologische en filosofische redenen te voorkomen (art. 59 bis, § 7);

d) de procedure om de conflicten tussen de wet en het decreet, alsook tussen de decreten van de Nederlandse en de Franse cultuurraad te voorkomen en te regelen (art. 59 bis, § 8).

De bepalingen betreffende de laatste twee onderwerpen zijn reeds tot stand gekomen; zij werden opgenomen in de wet van 3 juli 1971 «tot indeling van de leden van de wetgevende kamers in taalgroepen en houdende diverse bepalingen betreffende de cultuurraden voor de Nederlandse cultuurgemeenschap en voor de Franse cultuurgemeenschap» (2).

De onder a) en b) vermelde wetten, moeten nog worden goedgekeurd. Wat de onder b) bedoelde wet betreft, dient te worden opgemerkt dat twee mogelijkheden voor de wetgever openstaan: ofwel wordt een organieke wet op de objectieve criteria goedgekeurd waarnaar de wetgever zich zal schikken wanneer hij jaarlijks de kredieten in de begroting inschrijft, ofwel wordt het globaal krediet dat ter beschikking wordt gesteld van de Nederlandse en de Franse cultuurraad, ieder jaar naar aanleiding van het stemmen van de begroting bepaald.

D. Welke bijzondere meerderheid schrijft art. 59bis voor?

Onder C zijn de uitvoeringswetten vermeld waarvoor artikel 59 bis een bijzondere meerderheid vereist.

Deze bijzondere meerderheid is volstrekt nieuw in het Belgisch grondwettelijk recht. Vóór de herziening van 24 december 1970 kende de grondwet slechts twee wetten die met een bijzondere meerderheid dienden goedgekeurd te worden (3):

— de wet waarbij aan de vrouwen kiesrecht wordt verleend (art. 47, derde lid van de grondwet);

— de wet waarbij nieuwe categorieën van verkiesbare burgers voor het ambt van rechtstreeks gekozen senator worden ingevoerd (art. 50 bis, laatste lid van de grondwet).

Voor deze twee wetten vergt de grondwet het gewone aanwezigheidsquorum, maar wat de uitgebrachte stemmen betreft, eist zij in plaats van de meerderheid van de stemmen, ten minste tweederde van de stemmen.

De bijzondere meerderheid bedoeld in art. 59 bis vertrekt van een gegeven dat tot dusver in ons grondwettelijk recht onbekend was, nl. de indeling in twee taalgroepen van de leden van de Kamer van Volksvertegenwoordigers en van de leden van de Senaat. In ieder van beide Kamers bestaat dus een Nederlandse en een Franse taalgroep.

De uitvoeringswetten waarvoor artikel 59 bis een bijzondere meerderheid voorschrijft moeten in de beide taalgroepen van iedere Kamer worden goedgekeurd. Dit is een eerste vereiste, welke uitsluitend is ingegeven door redenen van communautaire aard. De taalgroepen zijn inderdaad de hoekstenen van gans de staatshervorming. Door ze in te schakelen bij de stemming van sommige wetten met communautaire inslag, heeft de grondwetgever willen vermijden dat de taalgroep die in het Parlement het sterkst vertegenwoordigd is aan de andere taalgroep zijn wil zou opdringen. Dergelijke distorsies kunnen ontstaan wanneer Kamer en Senaat volgens het gewone stelsel — als unitair beraadslagende lichamen — hun stem uitbrengen: de Vlaamse meerderheid zou een wet kunnen aannemen welke bij de franstaligen geen instemming vindt.

Men zal de vraag stellen waarom de stemming in iedere taalgroep beperkt is tot enkele wetten die uitdrukkelijk in de grondwet zijn vermeld. Volgens artikel 32 bis van de grondwet mogen inderdaad de taalgroepen enkel optreden «voor de bij de grondwet bepaalde gevallen».

Het was noodzakelijk deze stemmingswijze te beperken ten einde de continuïteit van het parlementair regime niet

in het gedrang te brengen. Wanneer al de wetten telkens in de twee taalgroepen van iedere Kamer moeten aangenomen worden, zou een gedeelte van de parlementsleden dat in Kamer of Senaat een kleine minderheid uitmaakt, maar in de taalgroep van die Kamer of Senaat de helft van de leden vertegenwoordigt, tegen om het even welke wet zijn veto kunnen stellen. Minder dan één vierde van de leden van één van beide Kamers zou aldus het wetgevend werk kunnen lamleggen.

Indien de stemming per taalgroep dus zeer beperkt kan worden aangewend betekent zulks niet dat in de gevallen waarin zij niet van toepassing is een taalgroep volledig ontpend is. Het nieuw artikel 38 bis van de Grondwet zal in dit geval een uitkomst bieden. Dit artikel bepaalt dat drievierde van een taalgroep een motie kan indienen, verklarende dat bepalingen van een ontwerp of voorstel van wet de betrekkingen tussen de gemeenschappen ernstig in het gedrang brengen. In dit geval wordt de parlementaire procedure opgeschort en dient de Ministerraad advies uit te brengen alvorens het ontwerp of voorstel terug voor het Parlement komt.

Hoe is de gedachte van de stemming per taalgroep gegroeid? Geruime tijd vóór de huidige grondwetsherziening werd zij voorgesteld als één van de middelen om de communautaire spanningen te vermijden, met name in 1964-65 door de zgn. Rondetafelconferentie (Besch. Kamer 1964-1965, 993, nr. 1, bijlage D).

In de voorstellen die de regering op 17 oktober 1968 bij de Senaatscommissie voor de grondwetsherziening indiende kwam de stemming per taalgroep voor (Besch. Sen. 1969-1970, nr. 391, blz. 6) en de Senaatscommissie was het ermede eens dat deze stemmingswijze voor welbepaalde wetten zou worden ingevoerd. (Zie art. 3 bis, § 1, derde lid en § 4, laatste lid aangenomen in eerste lezing op 17 juli 1969. Besch. Sen. 1969-70, nr. 402, blz. 56).

In de werkgroep van 28, die in de periode september-november 1969 vergaderde, werd het principe van de oprichting van taalgroepen aanvaard evenals de goedkeuring van bepaalde wetten met een gekwalificeerde meerderheid. De daarbij aansluitende mededeling van de Eerste Minister van 18 februari 1970 geeft een nadere opsomming van de wetten die met een bijzondere meerderheid dienen te worden goedgekeurd. Noch de werkgroep der 28, noch de regering bepaalden echter waarin de bijzondere meerderheid zou bestaan. De regering wenste dit aan de wijsheid van het Parlement over te laten (^{3bis}).

Opmerkingswaardig is dat in de voorstellen die zij na de mededeling van 18 februari 1970 uitwerkte, de Senaatscommissie voor de goedkeuring van de uitvoeringswetten betreffende de culturele autonomie die met een gekwalificeerde meerderheid dienden genomen te worden, niet de stemming per taalgroep, maar wel de tweederde meerderheid voorschreef. (Besch. Sen. 1969-1970, nr. 402, blz. 67-68) (⁴) (⁵). Deze voorstellen lokten reactie uit van sommige parlementsleden die meenden dat de taalgroepen zich moeten uitspreken betreffende de belangrijkste uitvoeringswetten inzake culturele autonomie, om te beletten dat een Vlaamse meerderheid haar wil zou opleggen aan de franstalige gemeenschap (amendement Thiry, Besch. Sen. 1969-1970, nr. 471).

Het doorslaggevend argument zou echter van politieke aard zijn. Een partij kwam in de openbare vergadering van de Senaat op 10 juni 1970 met een formule voor de dag waarin de twee vormen van stemming cumulatief waren opgenomen: enerzijds de stemming per taalgroep, anderzijds de tweederde meerderheid (amendement Vanaudenhove en Parmentier, Besch. Sen. 1969-70, nr. 499).

De stemming per taalgroep was geen nieuwheid; zij werd immers door de Senaatscommissie voorgesteld in de tekst aangenomen in eerste lezing op 17 juli 1969. De

tweederde meerderheid werd, zoals daareven werd uiteengezet, door dezelfde commissie voorgesteld na de regeringsmededeling van 18 februari 1970. Het amendement Vanaudenhove-Parmentier koppelde de twee stemmingsvormen.

Evenals de regeringsmededeling van 18 februari 1970, is de reeds genoemde datum van 10 juni 1970 één van de mijlpalen in de totstandkoming van de grondwetsherziening.

Daargelaten het politieke aspect van de bepaling betreffende de bijzondere meerderheid, dient erop gewezen te worden dat de uitvoeringswetten die met deze meerderheid worden goedgekeurd een quasi-grondwettelijk karakter bezitten. Alvorens dit punt te bespreken dient nog een woord gezegd betreffende de wijze van berekening van de bijzondere meerderheid.

E. Wijze van berekening van de bijzondere meerderheid.

De bijzondere meerderheid vereist voor de goedkeuring van de uitvoeringswetten en van de andere wetten vermeld onder A, is tweeledig:

— in de Nederlandse taalgroep en in de Franse taalgroep die krachtens artikel 32 bis van de grondwet in iedere Kamer bestaat, is de meerderheid van de stemmen vereist. Artikel 59 bis, § 1, voegt eraan toe dat de meerderheid van de leden dient aanwezig te zijn: d.i. het zgn. aanwezigheidsquorum.

Nieuw zijn deze vereisten niet. Zij nemen het stelsel over dat door artikel 38 van de grondwet is voorgeschreven voor de stemmingen in het Parlement. Bijgevolg zal men op de stemming per taalgroep dezelfde regels toepassen als die welke voor de gewone stemmingen gelden, nl. dat de onthoudingen niet worden medegerekend en dat bij staking van stemmen het voorstel verworpen is;

— de tweede vereiste die artikel 59 bis, § 1, stelt is dat het totaal van de ja-stemmen uitgebracht in beide taalgroepen de tweederde van de uitgebrachte stemmen bereikt (⁶).

Het gebruik van de woorden « uitgebrachte stemmen » wijst erop dat onthoudingen niet worden medegerekend. Het is dus niet op het totaal van de aanwezige leden, maar op het totaal van de ja- en de neenstemmen dat de tweederde dient toegepast te worden.

Om alle misverstand te vermijden dient er nog aan toegevoegd te worden dat er in de vergadering van Kamer of Senaat slechts een enkele stemming plaats heeft. De taalgroepen vergaderen niet apart en er zijn ook geen opeenvolgende stemmingen voor de twee soorten meerderheden. Die ene stemming laat toe na te gaan of in elke taalgroep een meerderheid bestaat en bovendien of op het totaal van de uitgebrachte stemmen de tweederde is bereikt (⁷).

F. Welke plaats nemen uitvoeringswetten die met een bijzondere meerderheid worden goedgekeurd in ons grondwettelijk recht in?

In de loop van de parlementaire voorbereiding van artikel 59 bis van de grondwet heeft men in sommige middelen, naar aanleiding van de uitvoeringswetten, wel eens de woorden « constitutionele wetten » laten ontvallen.

Deze term komt o.m. voor in het staatsrecht van Frankrijk en Italië. Hij heeft echter in deze landen een welbepaalde betekenis. In Frankrijk beduidt de uitdrukking « loi constitutionnelle » een wet die de grondwet wijzigt; dit stemt overeen met wat het Belgisch staatsrecht « grondwetsherziening » noemt (⁸). In Frankrijk heeft deze benaming dus enkel een terminologisch belang.

In Italië duidt de grondwet een aantal materies aan die

enkel door zgn. constitutionele wetten kunnen geregeld worden (bij voorbeeld, de procedure voor het Grondwettelijk Hof en de waarborgen voor de onafhankelijkheid van zijn rechters). Deze wetten moeten worden aangenomen op dezelfde wijze en met dezelfde meerderheid als voor een grondwetsherziening vereist is (grondwet van de Italiaanse republiek van 27 december 1947, art. 138). Hier gaat het niet om een eenvoudige kwestie van terminologie zoals in Frankrijk, vermits de grondwet zelf een onderscheid maakt tussen de grondwetsherziening enerzijds, en de constitutionele wetten anderzijds.

Sedert de grondwetsherziening van 24 december 1970 kan ten onzent de vraag worden gesteld of de term « constitutionele wetten » niet kan toegepast worden op de uitvoeringswetten van de grondwet die met de bijzondere meerderheid — dit is, een meerderheid in elke taalgroep plus een tweederde meerderheid — moeten worden goedgekeurd.

Onze grondwet van 1831 kende geen andere wet dan die welke met een gewone meerderheid in het Parlement dient aangenomen te worden (art. 38 G.W.) ⁽⁹⁾.

Bij de herziening van 1921 verscheen voor de eerste maal het vereiste dat bepaalde wetten dienden te worden goedgekeurd met een bijzondere meerderheid nl. de tweederde van de uitgebrachte stemmen. Het betrof echter slechts wetten — ze werden boven reeds vermeld — betreffende de volgende twee aangelegenheden :

1) het toekennen van het kiesrecht aan de vrouwen (art. 47, derde lid) dat inmiddels werd gerealiseerd door de wet van 27 maart 1948 voor de vrouwen die Belg zijn door geboorte of de grote naturalisatie hebben bekomen en door de wet van 24 maart 1949 voor de vrouwen die Belg zijn geworden door huwelijk ;

2) het invoeren van nieuwe categorieën van verkiesbare burgers voor het ambt van rechtstreeks gekozen senator (art. 56 bis, laatste lid), mogelijkheid waarvan het Parlement tot dusver geen gebruik heeft gemaakt.

In het tweede geval heeft men klaarblijkelijk te doen met een aanvulling van een grondwetsbepaling door middel van een wet, een procédé dat de Senaatscommissie voor de grondwetsherziening aannam in de tekst welke zij op 17 juli 1969 in eerste lezing goedkeurde, en waarin zij voorstelde dat een wet goedgekeurd in de Nederlandse en in de Franse taalgroep van iedere Kamer de culturele aangelegenheden opgesomd in art. 3 bis nader kon bepalen en de lijst ervan kon aanvullen. (Besc. Sen. 1969-70, nr. 402, blz. 57).

De grondwetsbepaling waarbij aan de wetgever de bevoegdheid wordt toegewezen om het kiesrecht aan de vrouwen te verlenen, heeft een ander karakter. De definitieve beslissing over dit punt wordt door de grondwetgever verplaatst van het grondwetgevend naar het wetgevend domein : het is dus een deconstitutionalisatie. Als voorwaarde voor de goedkeuring van de wet, eist de grondwetgever ten minste de tweederde van de stemmen ⁽¹⁰⁾.

Het is niet onbelangrijk erop te wijzen dat de regering zich de formule van 1921 heeft herinnerd wanneer zij, in haar mededeling aan het Parlement van 18 februari 1970, die het vertrekpunt was van de hervatting van de parlementaire werkzaamheden, verschillende punten — die oorspronkelijk voorkwamen in het voorstel van grondwetstekst dat in eerste lezing door de Senaatscommissie werd aangenomen — naar wetten verwees die met bijzondere meerderheid dienden te worden goedgekeurd.

De uitvoeringswetten van art. 59 bis die met bijzondere meerderheid dienen aangenomen te worden, hebben niet enkel een veel ruimer onderwerp dan de twee wetten bedoeld in art. 47, derde lid, en 56 bis, laatste lid, van de grondwet, maar zij verschillen er bovendien van zoals hierna zal worden uiteengezet.

1. De wetten bedoeld in evengenoemde artikelen 47 en 56 bis zijn niet noodzakelijk voor de toepassing van de grondwet. De wetgevende verkiezingen werden gehouden van 1921 tot 1948 zonder dat kiesrecht aan de vrouwen was verleend.

De wetten bedoeld in artikel 59 bis daarentegen zijn van die aard dat hun totstandkoming onontbeerlijk is opdat de cultuurraden hun bevoegdheid zouden kunnen uitoefenen. Hierbij dient weliswaar een onderscheid gemaakt tussen de verschillende bevoegdheden.

a) De bevoegdheid om, binnen de perken aangegeven in artikel 59 bis, § 2, 2°, het onderwijs te regelen alsook de bevoegdheid om, binnen de perken van artikel 59 bis, § 3, het gebruik van de talen te regelen, bezitten de cultuurraden krachtens de grondwet zelf. Hiervoor is geen uitvoeringswet vereist.

b) De bevoegdheid om de culturele aangelegenheden te regelen, alsook die om de samenwerking tussen de cultuurgemeenschappen en de internationale samenwerking te regelen, kunnen de cultuurraden slechts uitoefenen voor zover een wet de culturele aangelegenheden en de vormen van samenwerking bepaalt (art. 59 bis, § 2, tweede lid) ⁽¹¹⁾.

Geen van de bevoegdheden onder a) en b) vermeld kan echter door de cultuurraden worden uitgeoefend zolang niet is goedgekeurd de wet bedoeld in artikel 59 bis, § 1, tot vaststelling van de « wijze waarop de cultuurraden hun bevoegdheid uitoefenen » ⁽¹²⁾.

Artikel 59 bis verwijst eveneens naar de wetgever om verschillende andere punten te regelen door wetten aangenomen met een gewone meerderheid, o.m. om discriminatie wegens ideologische en filosofische redenen te voorkomen en om bevoegdheidsconflicten te voorkomen en te regelen. Deze wetten zijn als dusdanig niet onontbeerlijk om de cultuurraden in staat te stellen hun bevoegdheid uit te oefenen, wat echter niet betekent dat hun goedkeuring niet noodzakelijk is voor de goede werking van de cultuurautonomie ⁽¹³⁾.

Het feit dat sommige uitvoeringswetten van artikel 59 bis voor de toepassing van dit artikel onontbeerlijk zijn, is op zichzelf geen voldoende reden om ze als constitutionele wetten te bestempelen. De grondwet verwijst immers naar wetten, zoals bij voorbeeld de kieswet, die zonder bijzondere meerderheid kunnen worden goedgekeurd en die nochtans noodzakelijk zijn voor de werking van de Staatsinstellingen (zie art. 48 en 49 van de grondwet). Dergelijke wetten werden, bij ons weten, niet tot constitutionele wetten verheven in de rechtsleer.

2. De wetten bedoeld in artikelen 47 en 56 bis van de grondwet vereisen voor hun goedkeuring ten minste de tweederde van de uitgebrachte stemmen. De gekwalificeerde meerderheid vereist door artikel 59 bis is veel zwaarder : de wet moet in de beide taalgroepen van iedere Kamer worden aangenomen en bovendien ten minste de tweederde van de uitgebrachte stemmen in de betrokken Kamer bekomen.

Sommigen hebben beweerd dat deze voorwaarden moeilijker te bereiken zijn dan die welke artikel 131 voor een grondwetsherziening oplegt. Hierbij dient nochtans opgemerkt dat een grondwetsherziening voorafgegaan wordt door twee fasen — de verklaring tot herziening en de ontbinding van het Parlement gevolgd door verkiezingen — welke niet voorkomen bij de goedkeuring van uitvoeringswetten en dat voor de herziening niet enkel een tweederde meerderheid is vereist doch ook een aanwezigheidsquorum van tweederde ⁽¹⁴⁾.

Welke zijn de redenen die de leden van het Parlement ertoe gebracht hebben die bijzondere meerderheid voor te schrijven.

In de Senaat werd uitgegaan van de overweging dat een

bijzondere meerderheid enkel vereist was voor uitvoeringswetten met een communautair karakter d.w.z. wetten houdende fundamentele bepalingen die kunnen aanleiding geven tot uiteenlopende standpunten van de twee taalgroepen. Zoals boven reeds werd gezegd, had de Senaatscommissie aanvankelijk de goedkeuring in de beide taalgroepen voorgeschreven (Besch. Sen. 1969-70, nr. 402, blz. 56 en 57) en vervolgens de tweederde meerderheid. Deze laatste formule beantwoordde minder goed aan het nagestreefde doel (o.c. blz. 66-67). Ten slotte, kwam men in openbare vergadering tot de cumulatie van beide formules: goedkeuring in iedere taalgroep en tweederde meerderheid.

In de Kamer van Volksvertegenwoordigers werd meer de nadruk gelegd op de overdracht van bevoegdheid van het Parlement naar de cultuurraden, welke de nieuwe grondwetsbepalingen tot gevolg zouden hebben. Volksvertegenwoordiger P. Meyers schrijft in zijn verslag van 26 juni 1970: « Zo die materies ⁽¹⁵⁾ in de grondwet niet worden opgenomen dan blijft de afstand van bevoegdheden van het Parlement zo fundamenteel dat het evident is dat men in dit geval een bijzondere meerderheid moet eisen. De Senaat heeft de meerderheid voorzien die vereist is om de Grondwet te wijzigen en dat blijkt aanvaardbaar. » (Besch. Kamer 1969-70, 10 (B.Z. 1968) nr. 31/2, blz. 3 en 8) ⁽¹⁶⁾.

Nooit is er enige betwisting gerezen in het Parlement betreffende de noodzakelijkheid de wet houdende vaststelling van de culturele aangelegenheden met een bijzondere meerderheid goed te keuren. Een betwisting is wel ontstaan betreffende de vraag of de wet tot regeling van de werking van de cultuurraden met een bijzondere meerderheid diende goedgekeurd te worden. Verschillende meningen werden daaromtrent geuit: sommigen wensten dat de werking bij gewone wet zou worden geregeld, anderen dat de wet in iedere taalgroep zou worden goedgekeurd, nog anderen dat iedere cultuurraad zelfstandig zijn werking zou bepalen (verslag P. Meyers dd. 4.12.1970, Besch. Kamer 1970-71, 10 (B.Z. 1968) nr. 31/5, blz. 5).

De commissie van de Kamer stelde de tweede formule voor. Doch in openbare vergadering werd de cumulatieve formule, die reeds door de Senaat was aanvaard, ingevolge een amendement van de hh. De Clercq en De Croo, hersteld (Besch. Kamer, 1070-71, 10 (B.Z. 1968) nr. 31/6).

Tot besluit kan men zeggen dat ons staatsrecht een categorie wetten rijker is geworden. Naast de wetten die met gewone meerderheid moeten worden goedgekeurd — de enige die de grondwet in 1831 kende —, en naast de wetten bedoeld door de artikelen 47 en 56 bis waarvan de goedkeuring de tweederde meerderheid fereist, die hun intrede in de grondwet deden bij de herziening van 1920-21, verscheen op 24 december 1970 de categorie der communautaire wetten waarvan de vereisten van goedkeuring voldoende werden toegelicht.

Het is interessant te noteren dat zich een duidelijke tendens aftekent volgens welke de laatste twee constituanten om politieke, technische of andere redenen, materies met constitutioneel karakter naar de wetgever verwijst, met dien verstande evenwel dat voor de aanneming van de desbetreffende wetten hogere vereisten worden gesteld dan voor andere wetten. Laat zulks toe van constitutionele wetten te spreken?

Voor zover deze terminologie dienstig kan zijn om de staatswetten die met een bijzondere meerderheid dienen aangenomen te worden te onderscheiden van de staatswetten waarvoor een gewone meerderheid volstaat (bv. de kieswet), is het gebruik van deze term misschien te overwegen ⁽¹⁷⁾.

Hierbij weze opgemerkt dat in deze veronderstelling aan de term « constitutionele wet » een betekenis wordt gegeven die aan ons staatsrecht eigen zal zijn, terwijl deze term

in andere Staten, zoals in Frankrijk bij voorbeeld, bestemd is om de grondwetsherziening aan te duiden.

G. Waarom vergen sommige uitvoeringswetten bedoeld in artikel 59 bis een bijzondere meerderheid, terwijl voor andere een gewone meerderheid volstaat?

Artikel 59 bis, § 7, bepaalt dat de wet de regelen vaststelt ten einde elke discriminatie om ideologische of filosofische redenen te voorkomen. Artikel 59 bis, § 8, bepaalt dat de wet de procedure instelt om de conflicten tussen de wet en het decreet, alsook tussen de decreten te voorkomen en te regelen. Voor de goedkeuring van beide wetten volstaat een *gewone* meerderheid.

In de oorspronkelijke tekst voorgesteld door de Senaatscommissie voor de grondwetsherziening werden deze materies grotendeels in de grondwettekst zelf geregeld (Besch. Sen. 1969-70, nr. 402, blz. 57 en 58).

In de versie opgesteld door de Senaatscommissie na de regeringsmededeling van 18 februari 1970, werden deze materies naar de bevoegdheid van de wetgever verwezen. In zijn verslag schrijft senator Van Bogaert betreffende de bepaling die art. 59 bis, § 8, is geworden: « Er wordt door verschillende leden opgemerkt dat het hier een wet van procedure betreft en dat zich daarbij geen problemen stellen van een bijzondere meerderheid » (Besch. Sen. 1969-70, nr. 402, blz. 69).

Maar in de Kamer waren er enkele voorstanders om deze wet, en vooral om de wet ter voorkoming van discriminatie om ideologische en filosofische redenen door een bijzondere meerderheid te doen goedkeuren (verslag P. Meyers, Besch. Kamer, 1969-70, 10 (B.Z. 1968) nr. 31/2, blz. 3 en 10; zie eveneens de tussenkomst van dhr. J. Van Eynde, Handl. Kamer, 1970-71, zitting 1 juli 1971, blz. 28).

De regeling van de bevoegdheidsconflicten en de regeling ter voorkoming van discriminatie om ideologische en filosofische redenen, zijn van proceduriële aard en hebben bijgevolg een technisch karakter. De goedkeuring met een bijzondere meerderheid dient niet te worden uitgebreid tot dergelijke wetten, vermits de ondervinding wellicht zal aantonen dat zij in de toekomst moeten gewijzigd worden. De bijzondere meerderheid zou kunnen leiden tot verstarring, wat zeker niet wenselijk is voor procedurewetten.

Bij een wijziging van deze wetten kan de taalgroep die in het Parlement in de minderheid is, steeds de procedure van art. 38 bis van de grondwet aanwenden.

* * *

In deze bijdrage hebben wij een overzicht willen geven van de grondwetsherziening die onder de legislatuur van 1969-1971 plaatshad.

Het eerste gedeelte omvat een inventaris. Hieruit is gebleken dat de grondwetgever wat de zogenaamde technische artikelen betreft, zijn taak niet heeft kunnen voleindigen. Onder de belangrijkste technische artikelen die werden aangenomen, vermelden we: de mogelijkheid voor de wetgever om bepaalde machten op te dragen aan volkenrechtelijke instellingen, de oprichting van twee nieuwe hoven van beroep en de bepaling betreffende de agglomeraties en federaties van gemeenten.

Voor de communautaire artikelen van de grondwetsherziening hebben regering en Parlement een bijzondere inspanning geleverd. Het was ongetwijfeld het moeilijkste gedeelte van de herziening. Dat deze bepalingen een belangrijke staatshervorming teweegbrengen zal door niemand worden ontkend, zelfs indien niet iedereen het met de inhoud eens is.

Het was niet zozeer onze bedoeling de inhoud in het tweede gedeelte van deze bijdrage te bespreken, dan wel de aandacht te vestigen op de nieuwe techniek van de

grondwetgever om de regeling van sommige aangelegenheden aan de wetgever op te dragen, met dien verstande dat de desbetreffende wetten met een bijzondere meerderheid dienen te worden goedgekeurd.

Ofschoon de voorwaarden verschillend zijn, kan hier toch worden gewezen op het bestaan van een gelijkaardige techniek wanneer de Koning vanwege de wetgever bijzondere machten krijgt, op grond waarvan hij binnen een vastgestelde termijn wetskrachtige besluiten kan nemen. De Koning kan aan zichzelf bepaalde bevoegdheden verlenen die hij zal behouden nadat de in de machtigingswet bepaalde termijn verstreken is. Zo ook handelt de wetgever wanneer hij zich als grondwetgever bepaalde bevoegdheden toekent, welke hij zal uitoefenen wanneer hij niet meer als grondwetgever zal kunnen optreden.

27 november 1971.

Walter VAN ASSCHE,

*Eerste Auditeur bij de Raad van State
Adjunct-Kabinetschef van de Minister
van Communautaire Betrekkingen.*

(1) De grondwet erkent in artikel 3 bis naast de Nederlandse en de Franse cultuurgemeenschap, het bestaan van de Duitse cultuurgemeenschap. Deze heeft volgens artikel 59 ter een eigen raad. Samenstelling en bevoegdheid van deze raad worden, in tegenstelling met de Nederlandse en de Franse cultuurraad, niet in de grondwet geregeld. Artikel 59 ter laat de regeling hiervan over aan de zorg van de wetgever. Bij ontstentenis van een uitdrukkelijke grondwetsbepaling kan de wetgever aan de Duitse raad geen wetgevende bevoegdheid toekennen.

(2) Om politieke redenen werd in dezelfde wet de indeling in taalgroepen geregeld. Door verschillende leden van het Parlement werd vruchteloos aangedrongen om de bepalingen betreffende de indeling in taalgroepen in een afzonderlijke wet op te nemen.

(3) In de overige twee gevallen (art. 61 en 62) waarin het besluit van het Parlement aan een bijzondere meerderheid onderworpen is, zijn geen wetten met normatief karakter bedoeld. (A. Mast, Overzicht van het Belgisch grondwettelijk recht, nr. 145).

(3bis) Wanneer men de voorstellen leest die de regering op 4 maart 1970 bij de Senaatscommissie indiende (Besch. Sen. 1969-1970, nr. 301, blz. 42 en vlg.), zal men opmerken dat de termen «bijzondere meerderheid» gebruikt worden zonder verdere precisering. De tekst was met opzet aldus gesteld omdat de regering de nadere bepaling van die meerderheid aan het Parlement wilde overlaten.

(4) Dezelfde meerderheid dus als door de grondwet reeds was voorgeschreven in de artikelen 47, derde lid en 56bis, laatste lid.

(5) De stemming per taalgroep werd slechts voorgeschreven voor enkele wetten zoals de wet tot wijziging van de grenzen van de taalgebieden.

(6) In feite stemmen de beide taalgroepen van de Kamer overeen met het totaal aantal volksvertegenwoordigers en de beide taalgroepen van de Senaat met het totaal aantal senatoren, de senatoren van rechtswege (zonen van de Koning, of Belgische prinses, echter uitgezonderd) (zie wet van 3 juli 1971, art. 1).

(7) Vermits het bord waarop, bij electrisch stemmen, de uitslag wordt bekendgemaakt, niet het resultaat per taalgroep aangeeft dient deze berekening door de secretarissen uitgevoerd te worden.

Daar de berekening van de tweederde van de uitgebrachte stemmen gemakkelijker is, kan men hiermede beginnen. Is de tweederde niet bereikt, dan is de telling per taalgroep overbodig en kan deze bewerking dus wegvallen.

(8) Wijzigingen van onze grondwet worden in het Belgisch Staatsblad voorafgegaan door de vermelding «wijziging(en) in de grondwet», zonder dat het woord «wet» gebruikt wordt.

(9) Twee besluiten zonder normatief karakter, met name de aanduiding van de troonopvolger (art. 61), en de personele unie van de Koning (art. 62) dienen aangenomen te worden met dezelfde meerderheid als voorgeschreven is voor de grondwetsherziening, dit is een aanwezigheidsquorum van de tweederde van de leden en minstens de tweederde van de uitgebrachte stemmen.

(10) Uit de parlementaire voorbereiding van de grondwetsherziening van 1921 blijkt dat — wat het toekennen van het kiesrecht aan de vrouwen betreft — de regering met gelijkaardige moeilijkheden had te kampen als bij de grondwetsherziening van 1970. Sommige parlementsleden wensten dat het kiesrecht onmiddellijk aan de vrouwen zou worden verleend en zulks door de grondwet zelf, anderen verzetten zich tegen de toekenning van dit recht aan de vrouwen. Om uit het slop te geraken werd een formule voorgesteld welke de wetgever bevoegd maakte, met dien verstande echter dat de wet met ten minste tweederde van de stemmen diende aangenomen te worden.

Volksvertegenwoordiger L. Troclet schreef in zijn verslag namens de commissie voor de herziening van de grondwet van de Kamer: «En effet, une partie de la Chambre ne veut à aucun prix du suffrage féminin. Un autre groupe, au contraire, le réclame immédiatement. Une fraction très importante du Parlement lui est, pour l'instant, nettement hostile... Aucun des trois groupes ne possédant les deux tiers des voix (vereist door art. 131 voor de grondwetsherziening), il faut donc faire un pas l'un vers l'autre. En abaissant certaines barrières revisionnistes et en proclamant le principe du suffrage féminin dans la Constitution, l'extrême gauche déclarait faire un pas vers la droite et demandait à celle-ci d'abandonner, par conciliation, son intention d'obtenir cette réforme immédiatement. Les défenseurs de cette proposition espéraient également qu'en demandant une majorité des deux tiers, plusieurs députés, appartenant au groupe adversaire de l'électorat féminin, finiraient par se rallier à la formule qui rassemblerait ainsi plus des trois quarts des votes de la Chambre. L'auteur de la proposition transactionnelle croyait donc s'inspirer des nécessités du moment». (Passinomie 1921. blz. 56).

(11) (12) Deze wet werd afgekondigd op 21 juli 1971.

(13) De in de tekst vermelde onderwerpen werden geregeld bij de wet van 3 juli 1971. De volledige lijst van de wetten bedoeld in art. 59bis vindt men supra onder C.

(14) Het was precies omdat het aanwezigheidsquorum in de Kamer van Volksvertegenwoordigers niet bereikt werd dat de grondwetsherziening op 1 juli 1970 gestrand is. Bij een tweede poging die in december 1970 plaats had en volgde op een politieke afspraak betreffende de zogenaamde vrijheid van het gezinshoofd en de oprichting van de Brusselse agglomeratie en haar randfederaties, kwam de herziening er door.

(15) Bedoeld wordt de lijst met culturele aangelegenheden.

(16) Op de datum van dit verslag (26.6.70) had de Senaat de tekst van art. 59bis reeds goedgekeurd en daarin de cumulatieve formule voor de meerderheid ingeschreven.

(17) Hierbij aansluitend dient er aan herinnerd te worden dat na de regeringsmededeling van 18 februari 1970 de Senaatscommissie voor de grondwetsherziening voorstelde in een bijzonder artikel van de grondwet de speciale meerderheden te vermelden. Dit artikel nam plaats onmiddellijk na artikel 38 dat de algemene regel bevat betreffende het quorum vereist voor goedkeuring van de wetten en werd dus artikel 38bis. Men vindt de tekst van dit voorstel terug in de Handelingen van de Senaat (vergadering van 27 mei 1970, blz. 1542). Artikel 38 bis werd echter in de openbare vergadering verworpen (o.c. blz. 1617-1623). Als gevolg hiervan kreeg de bepaling betreffende de zgn. alarmbel, welke artikel 38 ter was geworden, zijn oud nummer 38 bis terug.

Het apart artikel betreffende de speciale meerderheden zou beter hebben doen uitschijnen dat er in ons staatsrecht verschillende categorieën wetten bestaan.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 17 juni 1971.

Wvd. voorzitter : M. Ridder J. Rutsaert.
Raadsheren : MM. J. Valentin, L. de Waersegger,
Baron J. Richard (verslaggever) en J. Busin.
Advocaat-generaal : M. R. Delange.

Wet en koninklijk besluit. — Overgangsrecht. — Wijziging van de wetgeving betreffende rechtsmiddelen. — Onsplitsbaar geschil. — Toepasselijke wet.

Art. 31 Ger. Wb., dat niets anders beoogt dan een omschrijving te geven van de uitdrukking « onsplitsbaar geschil » gebruikt in de artikelen 753, 1053, 1084 en 1135 betreffende de burgerlijke rechtspleging, is een van de « in het gerechtelijk wetboek gestelde bepalingen betreffende de rechtspleging », waarop art. 6 van de overgangsmaatregelen vervat in art. 4 van de wet van 10 oktober 1967 van toepassing is.

Dit art. 6 wijkt niet af van het algemeen beginsel volgens hetwelk een nieuwe wet inzake rechtspleging behoudens afwijkende bepaling de geldigheid niet treft van de handelingen die geldig werden verricht op grond van de vroegere wet en ook niet de nietigheid of het verval wegneemt van proceshandelingen die, volgens deze wet, nietig of tardief waren.

Nu reeds vóór 1 januari 1969, datum van de inwerking-treding van art. 31 Ger. Wb., het beroepen vonnis krachtens de toen geldende regels betreffende het onsplitsbare geschil kracht van gewijsde had gekregen, heeft bij gebrek aan een uitdrukkelijke bepaling die aan dat art. 31 terugwerkende kracht toekent, de inwerking-treding ervan de niet-ontvankelijkheid waardoor het hoger beroep van een partij definitief was getroffen, niet opgeheven.

Mayence t./ Gilles.

Gelet op het besterdeed arrest, op 3 februrari 1970 door het Hof van beroep te Brussel gewezen ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 4 (overgangsmaatregelen) van de wet van 10 oktober 1967 houdende het Gerechtelijk Wetboek, inzonderheid van artikel 6 vervat in dit artikel 4, 31, 753, 1053, 1084 en 1135 van het Gerechtelijk Wetboek en 2 van het Burgerlijk Wetboek ;

doordat, ter verwerping van het middel van niet-ontvankelijkheid door eiser afgeleid uit het feit dat het hoger beroep van verweerder, dat enkel tegen eiser was gericht, opnieuw een zaak ter sprake bracht die gemeen was aan alle voor de eerste rechter in de zaak betrokken partijen en dus, om ontvankelijk te zijn, eveneens binnen de wettelijke termijn, dat wil zeggen in het onderhavig geval uiterlijk op 24 december 1968, had moeten ingesteld zijn tegen de heer Marmignon die voor de eerste rechter een belang had verdedigd dat strijdig was met dat van verweerder, het bestreden arrest beslist dat « het splitsbaar of onsplitsbaar karakter van het geschil hier beoordeeld moet worden volgens de bepaling van artikel 31 van het Gerechtelijk Wetboek », dat op 1 januari 1969 in werking is getreden, op grond dat : 1° artikel 31 van het Gerechtelijk Wetboek geen bepaling betreffende de rechtspleging is waarop artikel 4-6 van de wet van 10 oktober 1967 van toepassing is ; 2° artikel 4-6 van genoemde wet niet bepaalt dat de ongeldigheid blijft bestaan van handelingen die, op grond van het Ge-

rechtelijk Wetboek, als geldig moeten worden beschouwd ; 3° het hier gaat om een handeling waarvan de geldigheid nog moet worden beoordeeld en die niet kan worden beschouwd als zijnde definitief verricht onder de gelding van de oude wet,

terwijl, eerste onderdeel, artikel 31 van het Gerechtelijk Wetboek niet kan worden gescheiden van de artikelen 753, 1053, 1084 en 1135 van hetzelfde wetboek, waarnaar het verwijst, waarvan het de aanvulling is en die voorkomen in het vierde deel van het wetboek getiteld « burgerlijke rechtspleging » ; artikel 31, derhalve, gerangschikt moet worden onder « de in het Gerechtelijk Wetboek gestelde bepalingen betreffende de rechtspleging » waarop artikel 4-6 van de wet van 10 oktober 1967 wordt toegepast ; a contrario uit de eerste zinsnede van dit artikel volgt dat de artikelen 31 en 1053 van het Gerechtelijk Wetboek niet van toepassing zijn op de gedinghandelingen en op de rechtsmiddelen van vóór de inwerkingtreding van die bepalingen zodat, om vast te stellen of het hoger beroep van verweerder, binnen de wettelijke termijn, was gericht tegen alle partijen die in beroep gedagvaard moesten worden en of dit hoger beroep dientengevolge ontvankelijk was, het hof van beroep had moeten rekening houden met de procedureregels die van toepassing waren, hetzij op de datum van het betreden vonnis van 7 januari 1968, hetzij op de datum van het hoger beroep dat op 3 april 1968 door verweerder werd betekend, hetzij uiterlijk op 24 december 1968, op welke datum de beroepstermijn van verweerder ten opzichte van de partij Marmignon was verstreken die, volgens eiser, in beroep had moeten gedagvaard worden en ten opzichte van wie de termijn van hoger beroep op 24 december 1968 was geëindigd (schending van alle in het middel aangeduide bepalingen, met uitzondering van artikel 2 van het Burgerlijk Wetboek) ;

en subsidiair, tweede onderdeel, hoewel de wetten inzake rechtspleging onmiddellijk van toepassing zijn op de aan de gang zijnde gedingen, hieruit niet volgt dat zij met terugwerkende kracht kunnen worden toegepast op handelingen die reeds vóór hun inwerkingtreding waren verricht ; bij voorbeeld wordt aangenomen dat een nieuwe wet die de termijn van hoger beroep verlengt niet geldt voor gevallen waarin de door de oude wet gegeven termijn van hoger beroep reeds verstreken was onder de gelding van deze wet ; hetzelfde moet worden besloten in verband met artikel 31 van het Gerechtelijk Wetboek dat het begrip van de onsplitsbaarheid van het geschil inzake rechtsmiddelen heeft beperkt en aldus heeft vrijgesteld het hoger beroep te richten tegen sommige partijen die volgens de vroegere wetgeving binnen de termijn van twee maanden in beroep gedagvaard hadden moeten worden ; dit artikel, dat op 1 januari 1969 in werking is getreden, ten deze niet kon worden toegepast indien, zoals eiser dat betoogde, het hoger beroep, volgens de vroegere wetgeving, uiterlijk op 24 december 1968 tegen de partij Marmignon gericht moest worden ; het bestreden arrest, door in die omstandigheden geen rekening te houden met de vóór 1 januari 1969 van kracht zijnde wetgeving, artikel 2 van het Burgerlijk Wetboek heeft geschonden :

Wat de beide onderdelen samen betreft :

Overwegende dat, enerzijds, artikel 31 van het Gerechtelijk Wetboek, dat bepaalt dat « het geschil enkel onsplitsbaar is, in de zin van artikelen 753, 1053, 1084 en 1135 van dit wetboek, wanneer de gezamenlijke tenuitvoerlegging van de onderscheiden beslissingen waartoe het aanleiding geeft, materieel onmogelijk zou zijn », niet anders beoogt dan een omschrijving te geven van de uitdrukking « onsplitsbaar geschil » gebruikt in de bepalingen betreffende

de burgerlijke rechtspleging die erin vermeld worden ;

Dat artikel 31 derhalve een van de « in het Gerechtelijk Wetboek gestelde bepalingen betreffende de rechtspleging » is waarop artikel 6 van de overgangsmaatregelen vervat in artikel 4 van de wet van 10 oktober 1967 van toepassing is ;

Overwegende dat, anderzijds, dit artikel 6 dat voorschrijft dat de in het Gerechtelijk Wetboek gestelde bepalingen betreffende de rechtspleging onder meer op de rechtsmiddelen van toepassing zijn na de datum van inwerkingtreding van deze bepalingen en de geldigheid van de voordien geldig verrichte handelingen handhaaft, niet afwijkt van het algemeen beginsel volgens hetwelk een nieuwe wet inzake rechtspeliging gewis vanaf haar inwerkingtreding wordt toegepast op de aan de gang zijnde gedingen, doch, behoudens afwijkende bepaling, de geldigheid niet treft van de handelingen die gedig werden verricht op grond van de vroegere wet en ook niet de nietigheid of het verval wegneemt van proceshandelingen die, volgens deze wet, nietig of laattijdig waren ;

Overwegende dat het arrest aanneemt dat het geschil dat er voor de eerste rechter tussen de partijen alsmede Michot en Marmignon en andere oorspronkelijke medeverweerders bestond, onsplitbaar was en dat deze laatsten en verweerster strijdige belangen hadden ;

Overwegende dat het arrest vaststelt dat verweerster enkel tegen eiser hoger beroep heeft ingesteld en dat het beroepen vonnis, dat op 24 oktober 1968 ten verzoeken van Marmignon werd betekend, vanaf 24 december 1968 ten aanzien van deze laatste definitief is geworden ;

Overwegende dat hieruit volgt dat, reeds vóór 1 januari 1969, datum van inwerkingtreding van artikel 31 van het Gerechtelijk Wetboek, het beroepen vonnis kracht van gewijsde had verkregen ten voordele van Marmignon en van zijn medebelanghebbenden, onder wie eiser ;

Dat bij gebrek aan een uitdrukkelijke bepaling die aan genoemd artikel 31 terugwerkende kracht toekent de inwerkingtreding ervan het hoger beroep van verweerster niet heeft ontheven van de niet-ontvankelijkheid waardoor het definitief was getroffen ;

Dat het middel gegrond is ;

Overwegende dat de cassatie van de beslissing waarbij het hoger beroep van verweerster onvankelijk wordt verklaard de vernietiging ten gevolge heeft van de beslissing die het hoger beroep over de zaak zelf inwilligt ;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden arrest ;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de vernietigde beslissing ;

Houdt de kosten aan opdat hierover door de feitenrechter wordt beslist ;

Verwijst de zaak naar het Hof van beroep te Luik.

NOOT. — Zie Cass., 5 maart 1971, R.W. 1971-72, 27 met noot.

De regelen betreffende het onsplitbaar geschil die golden vóór 1 januari 1969 evenals de thans van kracht zijnde regelen worden besproken door A. Fettweis, « L'indivisibilité du litige en droit judiciaire privé », J.T., 1971, 269.

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 3 juni 1971.

Wnd. Voorzitter : M. J. Valentin (verslaggever).

Raadsheren : M.M. L. de Waersegger, Baron J. Richard, J. Busin en R. Legros.

Advocaat-generaal : M. V. Detournay.

Onteigening ten algemenen nutte. — Onteigening gedecreteerd. — Minnelijke verkoop van het onroerend goed. — Rechtsgevolgen van de verkoop. — Gemeen recht. — Verpacht goed. — Toepassing van de Pachtwet.

In geval van een minnelijke verkoop van een goed waarvan de onteigening ten algemenen nutte bevolen of toegestaan is, zijn de rechtsgevolgen van de verkoop die van het gemene recht ; dit recht regelt onder meer de betrekkingen tussen de onteigenaar en de derden die een zakelijk recht of een persoonlijk recht bezitten.

Wanneer het aldus verkochte goed verpacht is, wordt de toestand van de pachter geregeld door de pachtwet, die in haar artikelen 6, 11 en 46 bepaalt op welke wijze de pachter uit het gehuurde wordt gezet wanneer verpachte gronden door een openbaar bestuur of een publiekrechtelijke rechtspersoon verkregen zijn. De onteigenaar die het goed gekocht heeft, put uit de wetten betreffende de onteigening het recht niet om de uit een pachtvereenkomst ontstane rechten te onteigenen.

Van Wynendaele t./ S.I.D.E.H.O.

Gelet op het bestreden vonnis, op 2 juni 1970 in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van eerste aanleg te Doornik ;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 11, 97 van de Grondwet, 19, 20, 21 van de wet van 17 april 1835 op de onteigening ten algemenen nutte, 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 18, 19, paragraaf 1, van de wet van 26 juli 1962 betreffende de rechtspleging bij hoogdringende omstandigheden inzake onteigening ten algemenen nutte, 4, 6, inzonderheid 6, 4°, 11, 45, 46, 55 van de wet van 4 november 1969 tot wijziging van de pachtwetgeving en van de wetgeving betreffende het recht van voorkoop ten gunste van huurders van landeigendommen, 1134, 1582, 1583 en 1743 van het Burgerlijk Wetboek ;

doordat het bestreden vonnis, na te hebben vastgesteld dat verweerster de eigendom van de door eiser gepachte litigieuze goederen in der minne had verkregen, de rechtsvordering onvankelijk verklaart die zij tegen eiser had ingesteld om hem van het pachtrecht op de goederen te onteigenen volgens de bij de wet van 26 juli 1962 ingestelde rechtspleging bij hoogdringende omstandigheden, en deze beslissing verantwoordt door de overweging, enerzijds, dat deze wet « met name tot doel heeft een vlugge inbezitting van de onteigende goederen en het gebruik ervan binnen de korst mogelijke tijd voor de voorgenomen bestemming mogelijk te maken, ook al zijn dergelijke desbetreffende rechten lichamelijk roerende goederen », en dat « niets in genoemde wet belet dat in geval van een voorafgaand akkoord met de eigenaar, de onteigenaar zelf de pachter dagvaardt », en, anderzijds, dat de wet van 4 november 1969 tot wijziging van de pachtwetgeving en van de wetgeving betreffende het recht van voorkoop ten gunste van huurders van landeigendommen, « geenszins de gerechtelijke onteigening van de pachter belet, dat ze noch uitdrukkelijk noch stilzwijgend enige bepaling van het artikel 5 van de wet van 26 juli 1962 of de mogelijkheden die het aan de onteigenaar geeft heeft opgeheven » ; terwijl de minnelijke afstand van een onroerend goed

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

waarvan de onteigening ten algemenen nutte bevolen en toegestaan is, neerkomt op een vrijwillige verkoop waarvan de rechtsgevolgen die van het gemeen recht zijn en, bijgevolg, het onroerend goed niet bevrjdt van de zakelijke en persoonlijke rechten die erop ten voordele van derden bestaan, en geen enkele wettelijke bepaling de onteigening van een roerend recht, zoals een pachtrecht, toestaat, zodat de openbare persoon die de eigendom van het goed in der minne verkrijgt, wanneer dit ten tijde van de verkoop aan een pachter verhuurd was, de pachter niet uit het gehuurde kan zetten en de goederen in bezit nemen door een rechtsvordering tot onteigening overeenkomstig de wettelijke bepalingen ter zake, doch gehouden is hem de bij artikel 11-1 van de wet van 4 november 1969 voorgeschreven opzegging te betekenen en hem de bij die wet vastgestelde vergoedingen te betalen, waaruit volgt dat het bestreden vonnis, door de rechtsvordering tot onteigening ontvankelijk te verklaren die verweerster overeenkomst de wet van 26 juli 1962 tegen eiser had ingesteld, het rechtskarakter en de gevolgen van de minnelijke afstand tussen verweerster en de eigenaars van de litigieuze goederen, alsmede de regels inzake de onteigening ten algemenen nutte heeft miskend, en, bijgevolg, de in het middel vermelde wettelijke bepalingen heeft geschonden :

Overwegende dat in geval van een minnelijke verkoop van een goed waarvan de onteigening ten algemenen nutte bevolen of toegestaan is, de rechtsgevolgen van de verkoop die van het gemeen recht zijn ; dat dit recht onder meer de betrekkingen regelt tussen de onteigenaar en de derden die een zakelijk recht of een persoonlijk recht bezitten ;

Overwegende dat ten deze eiser krachtens een pacht-overeenkomst de goederen exploiteerde die onteigend doch in der minne door hun eigenaar aan verweerster verkocht waren ; dat zijn toestand derhalve door het gemeen recht, in het onderhavige geval de wet van 4 november 1969, wordt geregeld ;

Dat deze wet immers onder meer tot doel heeft gehad de rechten en verplichtingen van de belanghebbende partijen te bepalen wanneer verpachte gronden door een openbaar bestuur of een publiekrechtelijke rechtspersoon zijn verkregen ; dat ze in de artikelen 6, 11 en 46 bepaalt op welke wijze de pachter uit het gehuurde wordt gezet ;

Overwegende dat, in strijd met wat het bestreden vonnis heeft beslist, verweerster uit de wetten betreffende de onteigening het recht niet put om de uit een pachtovereenkomst ontstane rechten te onteigenen ;

Dat geen enkele wettekst de alleenstaande en rechtstreekse onteigening van dergelijke rechten toestaat en dat zij die onteigent dus niet ontvankelijk is om, in die hoedanigheid, de onteigening van het pachtrecht van de pachter te vorderen ;

Dat zij zich daartoe evenmin kan beroepen op haar hoedanigheid van eigenares die in de rechten van de onteigende eigenaar is getreden ; dat hoewel naar luid van artikel 5-6 van de wet van 26 juli 1962 deze laatste ertoe gehouden is de derden, die bij de onteigening belang hebben op grond van huur, in het geding tot onteigening te roepen, deze bepaling ten deze niet van toepassing is, daar er tussen de onteigenaar en de eigenaar geen geding wordt gevoerd ;

Overwegende dat uit deze overwegingen volgt dat het bestreden vonnis, door de tegen eiser ingestelde rechtsvordering tot onteigening te ontvangen, de in het middel aangeduide bepalingen heeft geschonden ;

Dat het middel gegrond is ;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden vonnis ;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de vernietigde beslissing ;

Houdt de kosten aan opdat hierover door de feitenrechter worde beslist ;

Verwijst de zaak naar de Rechtbank van eerste aanleg te Bergen, zitting houdend in hoger beroep.

NOOT. — Hetzelfde principe wordt toegepast door Cass., 17 oktober 1969, Arr. Cass. 1970, 174, Pas. 1970, I, 153, betreffende een vordering tot vernietiging uit hoofde van benadeling van meer dan zeven twaalfden in het geval van een minnelijke verkoop van een onroerend goed waarvan de onteigening ten algemenen nutte vóór de verkoop gedecreteerd was.

Het vernietigde vonnis van Rb. Dornik, 2 juni 1970, J.T. 1970, 707, hervormde het vonnis van Vred. Ath. 6 mei 1970, ib. 709, dat besliste dat de onteigenaar de pacht diende op te zeggen overeenkomstig de pachtwet en aan de pachter een bijkomende vergoeding krachtens art. 46 verschuldigd was.

C.

HOF VAN CASSATIE

2e Kamer. — 22 februari 1971.

Wvd. voorzitter : M. P. Trousse.

Raadsheren : M.M. A. Ligot (verslaggever), Ph. Capelle, J. Closon en R. Janssens.

Advocaat-generaal : M. L. Depelchin.

Bevoegdheid in strafzaken. — Samenhang.

Wanneer de rechter zich onbevoegd verklaart ten aanzien van een misdrijf waarvoor hij niet bevoegd is, moet hij zich, krachtens de regel neergelegd in art. 226 Sv., ook onbevoegd verklaren om uitspraak te doen over de samenhangende misdrijven, zelfs indien deze in beginsel tot zijn bevoegdheid behoren.

Bosch t./Balzat.

Gelet op het bestreden vonnis, op 29 juni 1970 in hoger beroep gewezen door de Correctionele Rechtbank te Nijvel ;

I. In zover de voorziening gericht is tegen de strafrechtelijke beschikking van het vonnis :

Overwegende dat uit de processtukken waarop het Hof vermag acht te slaan, niet blijkt dat de voorziening van de eiser, burgerlijke partij, betekend is aan de partij waartegen zij is gericht ;

Dat de voorziening derhalve niet ontvankelijk is ;

II. In zover de voorziening gericht is tegen de burgerrechtelijke beschikkingen van het vonnis :

Over het middel, hieruit afgeleid dat het bestreden vonnis, na te hebben verklaard dat de beledigingen door woorden die eiser aan de beklaagde, thans verweerster, verwijt, samenhangen met de laster die eiser insgelijks aan beklaagde verwijt, beslist heeft dat het ging om onderscheiden feiten die afzonderlijk moesten worden berecht, terwijl samenhangende feiten die de rechter als zodanig verklaard heeft, door deze samen moeten worden berecht ;

Overwegende dat eiser verweerster voor de politierechtbank heeft gedagvaard wegens twee feiten ; dat de politierechtbank, overwegende dat een van die feiten een wanbedrijf van laster opleverde en vaststellende dat het tweede feit dat beledigingen door woorden opleverde, sa-

menhing met het eerste feit, zich onbevoegd verklaarde voor het geheel ;

Overwegende dat eiser en het openbaar ministerie hoger beroep hebben ingesteld tegen dit vonnis ;

Overwegende dat het bestreden vonnis, rechtdoende op de hogere beroepen, beslist dat, hoewel de eerste rechter zich terecht onbevoegd heeft verklaard ten aanzien van het feit van laster, die rechter niettemin bevoegd was ten aanzien van de beledigingen door woorden ; dat het die beslissing verantwoordt door de overweging dat « hoewel de beledigingen door woorden samenhangen met de laster, het niettemin gaat om onderscheiden feiten die afzonderlijk moeten worden berecht » ; dat, na het beroepen vonnis, waarvan beroep ten aanzien van het lasterlijk feit, te hebben bevestigd, hij verweerster vrijsprekt van de telastelegging van beledigingen door woorden en verklaart dat wegens deze vrijspraak het strafrecht onbevoegd is om kennis te nemen van eisers rechtsvordering, die op deze telastelegging gegrond is ;

Overwegende dat, wanneer de rechter zich onbevoegd verklaart ten aanzien van een misdrijf waarvoor hij niet bevoegd is, hij zich, krachtens de regel vastgelegd in artikel 226 van het Wetboek van strafvordering, ook onbevoegd moet verklaren om uitspraak te doen over de samenhangende misdrijven, zelfs indien deze in beginsel tot zijn bevoegdheid behoren ;

Dat het middel gegrond is ;

Om die redenen,

en zonder dat er grond bestaat tot onderzoek van de andere middelen, die geen ruimere cassatie kunnen meebrengen, vernietigt het bestreden vonnis, doch slechts in zover het uitspraak doet op de burgerlijke rechtsvordering door eiser ingesteld wegens de feiten die als beledigingen door woorden omschreven zijn ;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing ;

Verwerpt de voorziening voor het overige ;

Veroordeelt verweerder in de kosten ;

Verwijst de aldus beperkte zaak naar de Correctionele Rechtbank te Brussel, zitting houdende in hoger beroep.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

1e Kamer. — 5 mei 1971.

Voorzitter : M. Maréchal.

Raadsheren : MM. Van Leckwijck en Mahillon.

Openbaar Ministerie : M. Dykmans.

Advocaten : Mrs. Van Hentenrijk en Van Rompaey.

Aanneming van kinderen. — Herroeping (artikel 367, § 1, 1e lid, B.W.). — Wat dient als « zeer gewichtige redenen » beschouwd ?

Als « zeer gewichtige redenen », op grond waarvan de herroeping van de aanneming van een kind kan uitgesproken worden (art. 367, § 1, 1e lid B.W.) komen in aanmerking de ondankbaarheid van het aangenomen kind en zijn voortdurende onverschillige en soms agressieve houding jegens zijn adoptieve ouders.

Aldus moet in 't bijzonder worden beslist wanneer de adoptieve ouders meer dan twee jaar na de breuk met het kind hebben gewacht om de herroeping van de aanneming te vorderen, en wanneer de procedure al sinds zes jaar lopend is, zodat de hoop dat de tijd het geschil zou doven zich niet heeft verwezenlijkt.

B... t/ T... B...

Gezien de uitgifte van het vonnis op 13 juni 1968 gewezen door de Rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen, waartegen hoger beroep, regelmatig naar vorm en tijd, op 1 augustus 1968 ingesteld werd ;

Gelet op het arrest van dit Hof, op 9 februari 1971 gewezen, waarbij de heropening van de debatten en de persoonlijke verschijning van appellanten en eerste geïntimeerde bevolen werden ;

Gehoord laatstvermelde drie partijen in raadkamer op 17 maart 1971 ;

Overwegende dat de vordering, door appellanten bij dagvaarding dd. 19 februari 1965 ingeleid, strekt tot herroeping van de adoptie van eerste geïntimeerde volgens akte van 17 december 1949, bekrachtigd door de Rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen bij vonnis van 2 maart 1950 en overgeschreven in de registers van de burgerlijke stand van Antwerpen op 20 april 1950 ;

Overwegende dat de eerste rechter, nadat tot rechtstreeks getuigenverhoor en tegenverhoor overgegaan werd, de eis afgewezen heeft ;

Overwegende dat de herroeping van een aanneming naar luid van artikel 367, par. 1, lid 1, van het Burgerlijk Wetboek (wet van 21 maart 1969), hetwelk de bewoordingen van artikel 360, lid 1 (wet van 22 maart 1940) overgenomen heeft, slechts om « zeer gewichtige redenen » kan uitgesproken worden ;

Overwegende dat de feiten van de zaak als volgt samengevat kunnen worden :

— eerste geïntimeerde, geboren op 28 januari 1941, oorlogswes, werd in 1948 door appellanten opgenomen vooraleer door hen geadopteerd te worden ;

— zij heeft een goede opvoeding gekregen vanwege appellanten, wier geldmiddelen nochtans beperkt waren ; zij werd namelijk ingeschreven in het « Collège Marie-José » te Antwerpen, privé-inrichting waarvan het schoolgeld hoog ligt, en later in het « Institut Commercial Funck » te Brussel (jaargangen 1960-61 en 1961-1962) ;

— de verstandhouding tussen eerste geïntimeerde en haar adoptieve ouders bleef goed tot aan haar verlovings met tweede geïntimeerde in 1962 ;

— appellante verkocht het huis dat zij van haar ouders geërfd had om een handelshuis aan te kopen dat zij ter beschikking van het jonge paar stelde ;

— moeilijkheden ontstonden tussen appellanten en tweede geïntimeerde betreffende de huurvoorwaarden ; de huurovereenkomst werd eindelijk op 11 september 1962 afgesloten voor negen jaar, periode die appellante niet wilde overschrijden, tegen de door geïntimeerde gewenste huurprijs ; beide partijen hebben belangrijke verbeteringen aan het gebouw gebracht ;

— het huwelijk, waaraan appellanten een zekere praal hebben gegeven, greep plaats op 23 september 1962 ;

— het huurceel bleef een twistappel en ieder contractant beschouwde dat hij benadeeld was ;

— de totale breuk tussen partijen bleef niet lang uit ;

— op 7 november 1963 werden appellanten door eerste geïntimeerde gedagvaard tot betaling van 123.682 frank en 30.517 DM. in hoofdsommen, bedragen die enerzijds door de Belgische Staat, bij wijze van oorlogsweeostoelagen, en anderzijds door de Duitse Bondsrepubliek, als « Wiedergutmachung » uitbetaald werden, en die volgens eerste geïntimeerde door appellanten « bedrieglijk achtergehouden » werden ;

— onderhavige vordering tot herroeping van de adoptie werd op 19 februari 1965 ingeleid ;

— de vordering tot terugbetaling werd bij vonnis van de Rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen dd. 25 juni 1965 ingewilligd wat betreft de tweede hoofdeis en afgewezen voor het overige ;

— hoger beroep werd ingesteld door de echtgenoten B... en incidenteel beroep door T... B...;

— bij arrest van dit Hof dd. 19 april 1967 werd de toegekende som tot 3.600 DM. herleid, 't zij het bedrag van de schadevergoeding wegens beroving van haar vrijheid die eerste geïntimeerde tussen 15 augustus 1942 en 3 september 1944 ondergaan heeft, en het bestreden vonnis bevestigd wat de eerste hoofdeis betreft; laatstgenoemde partij werd van het overige van de tweede hoofdeis afgewezen om reden dat de andere door de Duitse Bondsrepubliek gestorte sommen, toelagen of pensioengelden uitmaken die bestemd waren om in de onderhouds- of opvoedingskosten van huidige eerste geïntimeerde te voorzien, en dat het bewijs niet geleverd of zelfs niet aangeboden was dat deze bedragen de door appellanten gedane uitgaven overtroffen;

Overwegende dat de houding van tweede geïntimeerde tegenover appellanten niet ten laste van eerste geïntimeerde weerhouden kan worden; dat men zelfs in zekere mate moet aanvaarden dat laatstgenoemde de partij van haar man gekozen heeft;

Overwegende dat uit het rechtstreeks getuigenverhoor niet ten genoegte van rechte blijkt dat eerste geïntimeerde zelf appellanten bij derden heeft belastend of beledigd;

Overwegende dat integendeel vaststaat dat evenmin tweede geïntimeerde als haar echtgenoot appellanten verwittigd hebben bij de geboorte van het eerste kind op 25 oktober 1963 noch laatstgenoemden tot de besnijdenis uitgenodigd hebben (zie verklaringen der eerste twee getuigen van het rechtstreeks getuigenverhoor en van de achtste getuige van de tegenenquête);

Overwegende dat ook bewezen is dat later eerste geïntimeerde in gezelschap van haar man en van hun baby in zijn kinderwagen appellanten op straat ontmoette en voorbijging zonder maar een hoofdgroet in de richting van haar adoptieve moeder te geven (zie verklaring van de zesde getuige van de rechtstreekse enquête);

Overwegende dat uit de persoonlijke verschijning blijkt dat appellanten het tweede kind van geïntimeerden zelfs nooit gezien hebben;

Overwegende dat eerste geïntimeerde tevergeefs haar hardnekkige weigering haar kinderen te laten zien wil uitleggen door de houding van appellanten;

Dat het niet gedemonstreerd wordt dat laatstgenoemden een gebaar vanwege hun adoptief kind niet aanvaard zouden hebben ter gelegenheid van familiale gebeurtenissen die van aard zijn dergelijke spanningen te verminderen;

Overwegende dat het geding door eerste geïntimeerde tegen appellanten gericht in beledigende termen ingeleid werd, alhoewel zij in de loop van de winter 1962-1963 door de Belgische en Duitse overheden ingelicht werd over de aard van de litigieuze sommen;

Overwegende dat de eis voor het grootste deel afgewezen werd niet om zuiver juridische redenen, maar omdat eerste geïntimeerde het bewijs niet leverde — en klaarblijkelijk niet kon leveren — dat appellanten voordeel hebben getrokken van de door hen geïnde bedragen;

Overwegende dat er dient onderstreept te worden dat er geen sprake was in 1949 van schadevergoeding vanwege de Duitse Staat, die pas hersteld werd;

Overwegende dat de mislukking van de voorafgaandelijke onderhandelingen niet aan appellanten verweten kan worden, aangezien de onevenredigheid tussen de gevorderde en de eindelijk toegekende sommen;

Overwegende dat deze procedure derhalve als tergend bestempeld dient te worden;

Overwegende dat uit het geheel der elementen van de zaak blijkt dat eerste geïntimeerde, die vreemd schijnt geweest te zijn aan de eerste betwistingen tussen haar toekomstige echtgenoot en haar adoptieve ouders, echter sedert haar huwelijk een voortdurende onverschillige en

agressieve houding jegens laatstgenoemden aangenomen heeft;

Dat noch de geboorte van twee kinderen, noch de slechte gezondheidstoestand van appellanten eerste geïntimeerde ertoe geleid hebben de verzoening te pogen waartoe zij reeds in het bovenvermeld vonnis dd. 25 juni 1965 aangespoord werd;

Overwegende dat de ondankbaarheid die eerste geïntimeerde aan de dag heeft gelegd, de zeer zwaargewichtige redenen uitmaakt die de herroeping van de adoptie rechtvaardigen;

Overwegende dat appellanten onderhavige vordering slechts meer dan twee jaar na de breuk tussen partijen ingeleid hebben;

Overwegende dat de procedure sinds 1965 lopend is; Overwegende dat de hoop die door de eerste rechter gekoesterd was dat de tijd het geschil zou doven zich niet verwezenlijkt heeft;

Overwegende dat de eis ingewilligd dient te worden;

Om deze redenen,

Het Hof,

gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935; gehoord het eensluidend advies door de heer advocaat-generaal Dykmans gegeven in de raadkamer;

Rechtdoende in voortzetting van zijn arrest dd. 9 februari 1971;

Ontvangt het hoger beroep;

Doet het bestreden vonnis te niet;

Wijzigende:

Verklaart de op 19 februari 1965 ingeleide vordering gegrond;

Zegt voor recht dat de adoptie van B..., Th..., echtgenote R... S..., geboren te Antwerpen op 28 januari 1941, gehuisvest te ..., door B... A..., geboren te Warschau (Polen) op 14 april 1904, en zijn echtgenote L..., geboren te Warschau (Polen) op 14 november 1901, samen gehuisvest te ..., volgens akte verleden voor notaris ..., ter standplaats Antwerpen, in dato van 17 december 1949, bekrachtigd bij vonnis van de Rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen in dato van 2 maart 1950 en overgeschreven in de registers van de burgerlijke stand der stad Antwerpen op 20 april 1950, herroepen is;

Dienvolgens zegt voor recht dat vermelde akte van adoptie na de overschrijving van het beschikkend gedeelte van onderhavig arrest overeenkomstig artikel 357, par. 5, van het Burgerlijk Wetboek, vanaf 19 februari 1965 zonder uitwissel zal blijven, behoudens de uitwerksels die door artikel 363 van het Burgerlijk Wetboek voorzien zijn, en dat eerste geïntimeerde voortaan de naam en voornaam O... T... zal dragen; enz.

HOF VAN BEROEP TE GENT

Vakantiekamer. — 22 juli 1971.

Voorzitter: M. Struye de Swielande (verslaggever).

Raadsheren M.M. Delobel en Couckuyt.

Advocaat-generaal: M. Leroy.

Advocaat: Mr. De Brauwere.

Misbruik van vertrouwen. — Achterlating van gehuurd voertuig. — Teruggave van contactsleutels en boordbescheiden. — Bedrieglijk opzet.

Het achterlaten van een gehuurd voertuig, samen met de omstandigheden waarin dit plaatsgreep, bewijzen afdoende dat een beklaagde zich gedragen heeft als

eigenaar, dat hij daartoe de wil had en dat hij wist dat de materiële daad die hij stelde geschiedde zonder toestemming van de werkelijke eigenaar van de zaak.

Het bestaan van de verduistering wordt niet ontzenuwd door het feit dat bepaalde boordbescheiden en een contactsleutel achteraf aan de verhuurder teruggesloten werden.

O.M. t./ M.

Overwegende dat de beklaagde naar tijd en vorm in hoger beroep is gekomen ;

Overwegende dat, door het onderzoek en bij de behandeling der zaak vóór het Hof, de feiten lastens de beklaagde bewezen zijn gebleven ;

Overwegende dat, krachtens een huurovereenkomst, vastgelegd in een onderhandse akte die het volledige bewijs van het aangegane kontrakt levert, op 14 januari 1969, door de verhuurster, Ocean Car Hire P.V.B.A., met maatschappelijke zetel te Oostende, aan de huurster, de beklaagde, het precair bezit werd overgedragen van een personenwagen Renault R 8, plaatnummer 9 F 757 ;

Overwegende dat benevens de huurprijs (150 fr. per dag of 875 fr. per week plus 2,50 fr. per afgelegde kilometer) bedongen werd dat beklaagde bij het beëindigen van de inhuurneming, de wagen diende terug te geven hetzij te Oostende, in het kantoor van verhuurster, hetzij te Parijs, daar waar de kantoren van de firma Hertz Rent a Car gevestigd zijn ;

Overwegende dat tot verduidelijking van de modaliteiten van teruggave bij de aanvang der verhuring, aan beklaagde een Hertz Rent a Car folder werd overhandigd, waarop het adres van de te Parijs gevestigde Hertz kantoren speciaal aangemerkt was ;

Overwegende dat is uitgemaakt, dat de beklaagde, begin september 1969, weze nagenoeg 8 maanden na de inhuurneming het voertuig vrijwillig heeft achtergelaten op de openbare weg (Calle Roya) in een stad die zij ten overstaan van de verhuurster niet nader bepaalt en in een land dat zij, ten overstaan van de verhuurster, evenmin verduidelijkt, er zich toe beperkend voor te houden dat de plaats gelegen is in de nabijheid van een Hertz kantoor ;

Overwegende dat bewezen is dat de wagen uiteraard een zaak die in de wet opgesomd is, verduisterd werd ;

Overwegende dat de beklaagde vergeefs aanvoert dat, gelet op het Hertz-vouwkatagolus dat verhuurster haar overhandigd had en bij toepassing van het bij deze firma vigerende Rent it Here Leave it there system, zij het voertuig mocht teruggave bij het om het even welke Hertz-kantoor dat het katagolus vermeldt ;

Overwegende dat, in de huurovereenkomst, er alleen sprake is van Hertz-kantoor te Parijs, waarvan de drie adressen van deze firma aangemerkt werden ;

Overwegende dat het bovendien overduidelijk voorkomt uit de bovenaan op het katagolus in het rood gedrukte tekst, dat het systeem waarvan beklaagde gewag maakt, van toepassing is uitsluitend in de verder in de tekst in het rood gedrukte belangrijkste steden van hetzelfde land ;

Overwegende dat evenmin met ernst kan worden voorgesteld dat beklaagde door overmacht in de onmogelijkheid verkeerde de wagen te Oostende of te Parijs, zoals overeengekomen, terug te geven ;

Overwegende dat het bestaan van de verduistering niet wordt ontzenuwd door het feit dat bepaalde boordbescheiden en een contactsleutel achteraf, wellicht niet rechtstreeks door de beklaagde, aan de verhuurster overgemaakt werden en aldus vergeefs gepoogd wordt de werkelijke verduistering te herleiden tot een abusief gebruik ;

Overwegende dat, in hoofde van de beklaagde, het bedrieglijk opzet eveneens bewezen voorkomt ;

Overwegende dat het achterlaten van het voertuig en de

omstandigheden waarin het plaatsgreep afdoend bewijzen dat de beklaagde zich gedragen heeft als eigenaar, dat zij daartoe de wil had en dat zij wist dat de materiële daad die zij stelde geschiedde zonder toestemming van de werkelijke eigenaar van de zaak ;

Overwegende dat blijkt uit een brief van zekere heer G..., stuk dat gesteld is in een vreemde taal die het Hof machtig is en dat door de beklaagde overgelegd wordt, dat beklaagde aldus handelde opdat haar verblijfplaats alsmede deze van de auteur van de brief aan vereenzelviging niet zouden zijn blootgesteld ;

Overwegende dat het achterlaten van het voertuig, dat het niet teruggave impliceerde, beklaagde toeliet te ontsnappen aan de betaling van de kostprijs voor de afgelegde kilometers die bij teruggave, zoals voorzien in de overeenkomst, onbetwistbaar zouden geëist zijn geworden ; dat de personen, die beklaagde bij het aangaan der overeenkomst had aangeduid, niet zouden hebben ingestaan voor de betaling vermits zij, wanneer zij werden aangesproken, meldten dat zij van beklaagde geen enkel bericht ontvangen hadden ;

Overwegende dat, gelet op de omstandigheden waarin de wagen werd achtergelaten, het eveneens bewezen is dat beklaagde wist dat haar daad van aard was om aan de verhuurster een nadeel te veroorzaken ;

Overwegende dat de straftoemeting van de eerste rechter rechtmatig voorkomt ;

Overwegende dat het Hof echter van oordeel is dat, gelet op de sociale aanpassing waarvan beklaagde weleer heeft gegeven, het uitstel van de tenuitvoerlegging van het hiernabepaalde gedeelte van de uitgesproken hoofdgevangenisstraf aan beklaagde dient te worden toegestaan ;

Om deze redenen,

Het Hof, wijzend op tegenspraak ;

Gelet op de wetsbepalingen die door de eerste rechter in het bestreden vonnis ingeroepen werden, en gelet daarboven op art. 24 van de wet van 15 juni 1935 van de wet op het taalgebruik in gerechtszaken, op art. 211 van het wetboek van strafvordering, wetsbepalingen die door de heer Voorzitter op de terechtzitting van heden worden aangeduid ;

Ontvangt het hoger beroep en erover beslissend ;

Bevestigt het bestreden vonnis, doch, gelet op art. 8, par. 1 en 14, par. 1 van de wet van 29 juni 1964, en hopen dat de veroordeelde zich in het vervolg behoorlijk zal gedragen, dat de tegen beklaagde uitgesproken gevangenisstraf drie jaar niet te boven gaat en zij nog geen veroordeling tot een criminele straf of een hoofdgevangenisstraf van meer dan zes maanden heeft ondergaan ;

Gelast dat de tenuitvoerlegging van onderhavig arrest zal worden uitgesteld voor een duur van vijf jaar, enkel wat aangaat *drie maand* van de uitgesproken hoofdgevangenisstraf van zes maand, uitstel dat van rechtswege zal herroepen worden ingeval gedurende voormelde proeftijd veroordeelde een nieuw misdrijf begaat dat veroordeelde tot een criminele straf of correctionele hoofdgevangenisstraf van meer dan twee maand zonder uitstel voor gevolg heeft gehad.

Verwijst veroordeelde in de kosten van hoger beroep, gevallen aan de zijde van het Openbaar Ministerie ;

Beveelt de handhaving van de gevangenzitting dit ingevolge art. 21 Wet van 20 april 1874, en dit *met eenparigheid van stemmen*. - art. 211 bis van het Wetboek van Strafvordering.

NOOT. — 1. De verdachte had een huurovereenkomst afgesloten betreffende een personenwagen Renault en hierin was bedongen dat bij het beëindigen van de huur, het voer-

tuig moest worden teruggegeven hetzij in het kantoor van de verhuurder te Oostende, hetzij in de kantoren van de firma Hertz te Parijs.

Nu hij heeft verwaarloosd het huurrijtuig terug te bezorgen, zoals was voorgeschreven, staat het vast dat hij zijn verplichtingen van huurder niet is nagekomen. Zijn civielrechtelijke aansprakelijkheid wegens schending van het huurcontract lijdt geen twijfel, maar al poneert het onderhavige arrest dat de achtergehouden auto « uiteraard een in de wet opgesomde zaak » is, toch is het niet even aanwijsbaar dat er bovendien ook nog misbruik van vertrouwen werd gepleegd.

2. Valt de niet teruggave van een gehuurd of ontleend goed dan automatisch onder de toepassing van de strafwet? Natuurlijk niet, want benevens het louter in gebreke blijven, eisen de Belgische rechtspraak en rechtsleer ook nog een zedelijk bestanddeel: het bedrieglijk opzet van de dader. Het bestaat in de wederrechtelijke toeëigening (invito domino) van de toevertrouwde zaak. De rechtsleer beschouwt dit oogmerk als een essentieel gegeven dat het misbruik van vertrouwen onderscheidt van de contractbreuk in civilibus (R.P.D.B., Tw. *Abus de confiance*, n° 8; J. Constant, *Manuel de droit pénal*, 4e éd., II, 214, n° 1102; R. Dezeure, *Misbruik van vertrouwen en verduistering*, blz. 74, n° 78 in A.P.R.; R. Charles, Tw. *Abus de confiance*, n° 9 in R.P.D.B., compl. III).

Ook de rechtspraak hecht veel belang aan dit bedrieglijk opzet dat de tekortkomingen of fouten van de fiduciaire bezitter anders kleurt (Cass., 27 mei 1889, *Pas.*, 1889, I, 234; Cass., 30 mei 1939, *Pas.*, 1939, I, 268) en het misdrijf wordt slechts voor bewezen beschouwd op het ogenblik dat het zedelijk bestanddeel zich verenigt met het materiële (Cass., 16 februari 1953, *Pas.*, 1953, I, 456). Het volstaat trouwens niet dat de rechter vaststelt dat de verdachte wetens en willens handelende, hij moet bovendien ook het bedrieglijk karakter van de verduistering constateren (Cass., 4 maart 1912, *Pas.*, 1912, I, 144; Cass., 14 juni 1926, *Pas.*, 1927, I, 18; Cass. 29 april 1942, *Pas.*, 1942, I, 101; Cass., 28 juni 1948, *Pas.*, 1948, I, 416; G. Beltjens, *Encyclopédie du droit criminel belge*, I, art. 491, n° 3).

3. Ook in de vreemde wetgevingen wordt er steeds bedrieglijk opzet vereist. Zo vermelden artikel 95 van het Strafwetboek van de Republiek Zaïre en artikel 91 van het Luxemburgse strafwetboek, die beiden door 't Belgische Strafwetboek van 1867 geïnspireerd werden, uitdrukkelijk het zedelijk bestanddeel van het misdrijf en telkens van deze frauduleuze bedoeling niet voldoende is gebleken, kan niemand wegens misbruik van vertrouwen worden veroordeeld (Leopoldstad, 1 november 1949, R.J.C.B., 1949, 37; Trib. inst. (appel), Stanleystad, 24 augustus 1954, R.J.C.B., 1955, 214; Trib. Diekirch, 8 november 1936, *Pas. lux.*, 13, 544).

Artikel 321 van het Nederlandse Wetboek van strafrecht vermeldt de « wederrechtelijke toeëigening », terwijl artikel 246 van het Duitse strafwetboek, dat aan de grondslag van het Nederlandse van 1886 ligt, de « rechtswidrige Zueignung » onderstreept. Het gaat hier natuurlijk slechts over een schijnbezit, een bedrieglijk « zich gedragen alsof » men eigenaar is van het precair bezit (J.H. Valckenier Kips, *Toeëigening als element van verduistering*, blz. 171 in *Rechtsgeleerd Magazijn*, 1892; J.M. Van Bemmelen en W.F.C. Van Hattum, *Hand- en leerboek van het Nederlandse strafrecht*, II, 304) vermits: « Wer unterschlägt kann kein Eigentümer werden, weiss das auch, will das auch nicht. Was er aber für sich will, ist der Schein statt des Rechts. Er will für sich ein Verhältniss zur Sache schaffen, welchem es nur an der rechtlichen Sanction mangelt, um Eigentumsverhältniss zu sein » (F. Rotering in *Gerichtssaal*, XXXVI, blz. 520).

4. Hoewel het Frans artikel 408 geen gewag maakt van een bedrieglijke intentie, ligt deze toch impliciet verrat in het woord « verduistering » (Cass. fr., 17 juli 1968 in Dalloz, *Répertoire de droit pénal et de procédure pénale*, suppl. 1971, Tw. *Abus de confiance*, n° 96). Het zedelijk bestanddeel van het misdrijf wordt trouwens herhaaldelijk door de Franse rechtspraak vooropgesteld (Cass. fr., 4 april 1924, D.H., 1924, 371; Parijs, 4 januari 1934, D.H., 1934, 105; Cass. fr., 28 juni 1961, J.C.P., 1961, IV, 121) en ook al is het niet vereist dat dit formeel wordt vastgesteld in de motivering, toch moet het kunnen afgeleid worden uit de voor bewezen verklaarde omstandigheden of uit de wettelijke omschrijving van het misdrijf (Cass. fr., 21 februari 1930, D.P., 1930, I, 70; Cass. fr., 14 oktober 1958, D.P., 1959, *Somm.*, 26; J. Nicolet, Tw. *Abus de confiance*, n° 96 in Dalloz, *Répertoire de droit pénal et de procédure pénale*). Vermits de terminologie vervat in artikel 408 volstaat en deze geen bedrieglijk oogmerk vermeldt, lijkt de stelling van het Franse Hof van Cassatie op het eerste gezicht wel wat misleidend (A. Vitu, Tw. *Abus de confiance*, n° 46 in *Juris-classeur pénal*, art. 408, fasc. I). Het woord « verduistering » (*détournement*) is echter in Frankrijk meer geladen en dekt ook het frauduleus karakter van de handeling, zoals duidelijk blijkt uit de rechtshistorie

van artikel 408. Ons Strafwetboek van 1867 daarentegen, heeft de traditionele betekenis van het woord « verduisteren » beperkt tot het zuiver materiële bestanddeel van het misdrijf (J. Nypels en J. Servais, *Le code pénal interprété*, IV, art. 491, n° 4; G. Beltjens, *l. cit.*, art. 491, n° 3; R. Dezeure, *l. cit.*, blz. 51, n° 19).

5. Zou men dan niet mogen beweren dat de niet teruggave van het toevertrouwde goed een wettelijk vermoeden van bedrieglijk opzet schept? Afgezien nog van het feit dat dergelijke vermoedens van schuld niet thuishoren in het Belgisch strafrecht, waar we slechts een vermoeden van onschuld ten voordele van de verdachte kennen, ligt de bewijslast van alle bestanddelen van het geïncrimineerde misdrijf volledig bij het openbaar ministerie.

De niet teruggave volgt ongetwijfeld uit het wegmaken, verduisteren of vernielen van het precair bezit, doch het niet nakomen van een verbintenis, een onvoorzichtigheid, een onbedachtzaamheid, een vergissing, een lichtzinnigheid, een onbedrevenheid, een nalatigheid, een verzuim, een slordigheid of een verwaarlozing kunnen wel een fout uitmaken die de civielrechtelijke aansprakelijkheid meebrengt, maar ze mogen niet vereenzelvigd worden met kwade trouw, bedrieglijk opzet of kwaadwilligheid (T.J. Noyon - G.E. Lange-meijer, *Het wetboek van strafrecht*, 6e druk, II, 395).

De criminele intentie tot het strafbaar feit, het voornemen tot toeëigening, valt dikwijls moeilijk te staven omdat het veeleer om een juridische handeling dan om een louter materiële daad gaat (R. Vouin, *Droit pénal spécial*, 2e éd., I, 65, n° 66), maar daarom hoeft het bewijs nog niet vervangen te worden door een wettelijk vermoeden (Corr. Seine, 12 oktober 1955, D., 1956, 259), de theorie van het eventueel bedrieglijk opzet (R. Dezeure, *l. cit.*, blz. 85-86, n° 111-114) of een gelijkschakeling van fout met schuld (A. Chauveau en F. Helle, *Théorie du code pénal*, 2e éd. belge, n° 3545-3549).

6. De strafwet beteugelt in art. 491 niet de schending van een huurovereenkomst of enig ander fiduciair contract, zoals bij flessentrekkerij de wanbetaling van de koper of verbruiker wordt gesanctioneerd, maar de wederrechtelijke toeëigening van de toevertrouwde zaak, de onrechtmatige handeling waardoor andermans eigendomsrecht van zijn inhoud wordt beroofd, de aanslag op het vermogensrecht (A.J. Blok, *Onder zich hebben, wegmaken, zich toeëigenen*, blz. 417 in *Tijdschrift voor strafrecht*, XXVI; R. Vouin, *l. cit.*, blz. 65, n° 66). Het misbruik van vertrouwen kan gedefinieerd worden als het eigenmachtig als heer en meester beschikken (animo domini) over een roerend goed door de preciaire bezitter, in strijd met het recht, krachtens hetwelk hij het onder zich had.

Laattijdige teruggave (J. Nypels en J. Servais, *l. cit.*, IV, art. 491, n° 31; G. Beltjens, *l. cit.*, art. 491, n° 2; Cass., 3 oktober 1966, R.D.P., 1966-67, 416), beschadiging van het toevertrouwde goed (A. Chauveau en F. Helle, *l. cit.*, n° 3545-3549), het zuiver negatieve nalaten van moeite te doen om iets aan de eigenaar terug te geven (Hoge Raad, 9 juni 1941, N.J., 1941, n° 742), onrechtmatig gebruik van de zaak (J. Nypels en J. Servais, *l. cit.*, IV, art. 491, n° 6), verlies of vernieling, vallen als dusdanig niet onder de toepassing van de strafwet omdat ze niet noodzakelijk wijzen op kwade trouw en dus geen afdoend bewijs leveren van bedrieglijk opzet.

7. De Franse rechtspraak, vooral dan in verband met de pandverduistering die bij onze zuiderburen een afzonderlijk misdrijf uitmaakt, moet zeer omzichtig worden gehanteerd. Het rechtsinstituut van het bezitloos pandrecht vergde daar een degelijke bescherming tegen oneerlijke pandhouders, hetgeen wellicht verklaren kan waarom de bewijslast in het voordeel van de schuldeisers werd omgekeerd en de in gebreke blijvende bewaarnemers hun goede trouw dienen te bewijzen, willen zij zich niet blootstellen aan strafrechtelijke sancties (App. Agen, 25 mei 1950, D., 1950, 491; Cass. fr., 19 februari 1964, D., 1964, *Somm.*, 83; Corr. Seine, 26 januari 1966, J.C.P., 1967, II, 14952).

Het is trouwens opmerkelijk hoe de bewijsvoering, sedert enkele jaren, geëvolueerd is mede onder invloed van de aanverwante pandverduistering en de wegmaking van in beslaggenomen goederen (M.C. Fayard, Tw. *Détournement et destruction d'objets saisis ou mis en gage*, n° 118, 120 in *Juris-classeur pénal*, art. 400; noot van R. Ottenhof onder arrest Cass. fr., 21 april 1964, J.C.P., 1964, II, 13.973; noot onder Cass. fr., 24 januari 1968, J.C.P., 1968, II, 15.424). Bij mijn weten valt er bij ons van dergelijke contaminatie van het misbruik van vertrouwen door de wegmaking van in beslaggenomen goederen (art. 507 S.W.B.) niets te bespeuren.

Het hoeft geen betoog meer dat de Franse zienswijze geenszins strookt met de gevestigde Belgische rechtsleer en rechtspraak terzake.

8. Levert het achterlaten van een bezit ter bede dan geen bewijs van kwade trouw? Het is immers een stap verder dan de loutere niet-teruggave, al handelt men niet ten eigen

bate of ten bate van een derde. Wie zich om de toevertrouwde zaak niet bekommert en ze door gebrek aan zorg laat teloorgaan of ze weggooit op straat, pleegt hij dan geen misbruik van vertrouwen.

Er dient vooraf een onderscheid te worden gemaakt tussen een opzettelijk en een noodgedwongen achterlaten bvb. wegens een ongeval of een defect aan het voertuig, een inbeslagname van het goed, een berging van het rijtuig door de politie wegens een verkeersinbreuk, het uitoefenen van het retentierecht door de niet betaalde garagehouder.

Bij onvrijwillige achterlating zullen de begeleidende omstandigheden determinerend zijn voor het bedrieglijk karakter van de contractbreuk. Zo kan het slachtoffer van een verkeersongeval waarvan het niet eens uitgemaakt is wie in fout is, toch bezwaarlijk verplicht worden het voertuig op eigen kosten te laten herstellen, zo kan het gebeuren dat de huurder niet bij machte is om zich te verzetten tegen een beslaglegging door een gerechtsdeurwaarder (Cass. fr., 17 december 1880, D., 1881, I, 187), zelfs de politie legt al eens ten onrechte een auto aan de ketting of talmt nodeloos met de handlichting, en zo beschikt de klant misschien over voldoende geld om de huurprijs te vereffenen, maar daarom nog niet om onvoorziene averij te dekken (Cass. fr., 26 februari 1970, D. 1970, Somm., 124). Telkens hij zich gedraagt als een bonus paterfamilias, de onontbeerlijke bewarende maatregelen treft, voeling neemt met de verhuurder en hem de nodige inlichtingen en gegevens verstrekt om diens rechten te vrijwaren en diens goed te beschermen, treft hem geen schuld en kan er geen sprake zijn van bedrieglijk opzet.

9. Zelfs wanneer overmacht, tegenspoed of toedoen van derden er niet bij te pas komen omdat het gaat om een opzettelijke achterlating, is het probleem niet zo eenvoudig en zijn er nog verscheidene casus posities mogelijk. Maakt de bezitter ter bede van de hem toevertrouwde zaak een res derelicta, dan beschikt hij erover als heer en meester (animus rem sibi habendi) en levert hij het onomstotelijk bewijs van zijn wilbesluit. Hij beseft volkomen dat er van terugbezorging aan de eigenaar geen sprake kan zijn, vermits de onmogelijkheid tot wederoplevering rechtstreeks voortvloeit uit zijn kwaadwillige daad.

Dit geldt zowel voor het meegeven aan de vuilnisman (Hoge Raad, 18 mei 1936, N.J., 1936, n° 776) als het verspelen van een toevertrouwde som in een casino, het te grabbel gooien van geld, het wegschenken of het wegwerpen op de openbare weg van enig ander goed, waarvan men weet dat het door derden zal worden meegenomen.

Naargelang de plaats of de omstandigheden waarin het goed wordt achtergelaten, zal de kwade trouw min of meer evident zijn. Grove nalatigheid of slordigheid zijn immers niet altijd duidelijk te onderscheiden van bedrieglijk opzet. Zo bvb iemand belast wordt met de persoonlijke overhandiging van een brief, maar de zending ongefrankeerd in de postbus werpt, mag zomaar niet worden verondersteld dat de postman de brief niet zal bestellen. Wie het goed onbeheerd laat of zonder voldoende toezicht opslaat, begaat wellicht een zware fout, maar zelfs ingeval van ontvreemding door derden maakt dergelijke onvoorzichtigheid nog geen misbruik van vertrouwen uit.

10. Gaat het nu om een voertuig dat dank zij zijn nummerplaat gemakkelijk identificeerbaar is en dat in dergelijke omstandigheden achtergelaten wordt dat er normaal mag worden verondersteld dat het binnen afzienbare tijd zal worden aangetroffen en aan de eigenaar teruggegeven, mag men dan gewagen van een handelen als heer en meester (animus domini) over het toevertrouwde goed?

Volgens de recente Franse rechtspraak gaat het hier om een karakteristieke daad van beschikking en valt deze achterlating op de openbare weg onder de toepassing van de strafwet (Cass. fr., 24 januari 1968, J.C.P., 1968, II, 15424; Cass. fr., 19 mei 1969, J.C.P., 1969, 16104). Na jarenlange aarzelingen (Cass. fr., 7 juli 1922, S., 1923, I, 46; Cass. fr., 28 december 1934, Gaz. pal., 1935, I, 321; E. Garçon, *Code pénal annoté*, 2e éd., art. 408, n° 52), is het Franse Hof van Cassatie nu plots zo overtuigd geraakt van het bedrieglijk karakter van de achterlating dat elke juridische motivering overbodig wordt geacht.

In hun kanttekeningen bij deze apodictische uitspraak, hielden de Franse commentatoren zich meer bij sociaal-economische bespiegelingen dan bij solide juridische argumenten. Het gezag van R. Garraud (*Traité théorique et pratique du droit pénal français*, 3e éd., VI, 505, n° 2619), E. Garçon (*l. cit.*, art. 408, n° 15) en R. Vouin (*l. cit.*, blz. 62, n° 65) werd er wel bij te pas gebracht, maar men vergaarde bij deze auteurs slechts schaarse gegevens omtrent de achterlating van bezit ter bede.

11. Hoe men deze stelling ook draait of keert, de Franse rechtspraak maakt van het misbruik van vertrouwen een onmisdelict: men tracht niet meer te bewijzen dat er een daad van toeigening of bedrieglijke bezitting werd ge-

pleegd, maar de schending van de overeenkomst, een nalatigheid, een verzuim, zelfs een onachtzaamheid volstaan om automatisch de strafwet in werking te stellen. R. Bouzat gaf dit onomwonden toe: « Décider autrement conduirait à multiplier les négligences » (*Chronique de jurisprudence*, blz. 803 in *Revue de sc. crim. et de dr. pén. comp.*, 1969).

R. de Lestang rechtvaardigde als volgt dit standpunt in een recente annotatie: « Cette doctrine nous paraît à la fois juridiquement exacte — car par cet abandon insouciant de la chose, le détenteur se comporte bien comme s'il s'en considérait propriétaire — et socialement utile, car elle protège efficacement la chose elle-même et ceux qui ont des droits sur elle contre une désinvolture bien proche de la pure malhonnêteté (noot onder arrest Cass. fr., 19 mei 1969, J.C.P., 1969, II, 16104).

Ik releveer hier opzettelijk: « négligence », « insouciance » en « désinvolture ». Al beweert de auteur nog dat ze dicht bij de oneerlijkheid staan, toch is er nog geen begin van bewijs van bedrieglijk opzet geleverd! Of wordt dit bestanddeel van het misdrijf over boord gooid?

12. Het is opvallend hoe weinig criminologisch onderzoek aan deze stelling is voorafgegaan: de motivering van het culpos gedrag wordt nauwelijks belicht en de handelwijze van de dader maakte vermoedelijk nooit het voorwerp uit van een systematische studie. Door welke beweegredenen wordt de huurder gedreven om het voertuig op de openbare weg achter te laten? Handelt hij uit nalatigheid, gemakzucht of kwaadwilligheid? Of is hij soms verlegen om te bekennen dat hij onvoldoende geld heeft, of ontmoedigd omdat hij tegenslag had, de auto beschadigd werd en hij de herstellingskosten niet vereffenen kan?

Of heeft hij misschien nooit het inzicht gehad het huurrijtuig terug te brengen en had hij vooraf reeds het plan opgevat om het na gebruik achter te laten? Is er dan, bij georek aan wilsovereenstemming, wel een geldige huurovereenkomst afgesloten en staan we niet voor een vorm van oplichting?

Is het billijk dat slordigheid, nalatigheid of ontmoediging vereenzelvigd worden met het bedrieglijk opzet van de zwendelaar die het gehuurde voertuig verkoopt en de opbrengst verteert? Is hier wel ooit een frauduleuze intentie voornanden geweest? In een noot onder de beslissing van het Franse Hof van Cassatie inzake achterlating van voertuigen schreef de commentator: « La présomption d'intention coupable que l'on tire habituellement des circonstances de l'affaire est ici particulièrement vulnérable » (noot onder arrest Cass. fr., 19 mei 1969, Gaz. pal., 1969, II, 78). Het ziet er naar uit dat de Franse stelling de taak van het openbaar ministerie vergemakkelijkt, maar dan ten koste van de rechten van verdediging aan wie de bewijslast van de onschuld wordt overgelaten.

Het Belgische Hof van Cassatie heeft zich steeds uiterst voorzichtig getoond en het is slechts ingeval van weigering het voertuig op te leveren of inlichtingen te verstrekken om het terug te vinden, dat het misbruik van vertrouwen voor voldoende bewezen werd verklaard (Cass., 14 mei 1956, Pas., 1956, I, 970). Telkens werd het bedrieglijk opzet, het inzicht zich de zaak toe te eigenen of de eigenaar van zijn vermogensrecht te beroven, sterk beklemtoond (noot onder arrest Cass., 3 oktober 1966, Pas., 1967, I, 143).

13. In het onderhavige arrest wordt aangenomen dat het huurrijtuig werd achtergelaten op de openbare weg in de nabijheid van een kantoor van de verhuurder, in een stad die door beklaagde niet nader gepreciseerd werd. De achterlating was niet te wijten aan overmacht, maar geschiedde wettens en willens om te ontsnappen aan de betaling van de huurprijs. De beklaagde trachtte zelfs haar schuilplaats te verbergen om te verhinderen dat de verhuurder enig verhaal zou uitoefenen.

Deze omstandigheden wijzen op een bedrieglijk opzet en tevens weerhoudt het Hof van Beroep dan ook het misbruik van vertrouwen. Het feit dat sommige boordbescheiden en een contactsleutel achteraf aan verhuurder werden terugbezorgd, kunnen inderdaad het bestaan van het misdrijf niet ontzenuwen (Cass. fr., 24 januari 1969, J.C.P., 1969, II, 15424 met noot).

A. Vandeplas.

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP
RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

ARRONDISSEMENTSRECHTBANK TE ANTWERPEN

Voorzitters : M.M. J. Van Alsenoy, J. Wildiers en
K. Van Den Bossche.

Procureur des Konings : M. J. Van Hoeylandt.

Advocaten : Mrs. Bastaens en Boutmans.

Onderhoudspensioen. — Bevoegdheid. — Omzetting van scheiding van tafel en bed in echtscheiding. — Vraag tot verhoging van onderhoudspensioen. — Bevoegdheid van de vrederechter.

Aanlegster had in 1965 een vonnis bekomen van scheiding van tafel en bed, dat definitief was overgeschreven in de registers van de burgerlijke stand.

De gewezen echtgenote vroeg de omzetting van de scheiding van tafel en bed in echtscheiding.

Terwijl dit geding hangende was, vroeg aanlegster, in kortgeding, verhoging van het onderhoudsgeld dat in het vonnis van scheiding van tafel en bed was vastgesteld op 2.000 fr. en dat zij tot 6.000 fr. wilde zien verhogen.

De Heer Voorzitter, zetelend in kortgeding, verklaarde zich ambtshalve onbevoegd en verzond de zaak naar de Arrondissementsrechtbank. Deze besliste dat gedurende het geding van omzetting der scheiding van tafel en bed in echtscheiding, deze procedure geen wijziging kon brengen aan de bevoegdheid van de Vrederechter. Het onderhoudsgeld, voorzien door artikel 212 B.W., kan eventueel slechts vervangen worden door een onderhoudsgeld op grond van artikel 301, na het toestaan van de echtscheiding.

Van Looy t./Guldentops.

Gezien de stukken van het geding o.m. deze gevoegd bij het dossier van de rechtspleging tussen voormelde partijen gevoerd vóór de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen, zetelend in kort geding, onder nummer K. 3805 van de bijzondere rol van de kort gedingen en overgezonden aan de voorzitter van de arrondissementsrechtbank na verwijzing hiernaar bij eenvoudige vermelding op het zittingsblad van tien november negentienhonderd éénenzeventig ;

Gelet op art. 2, 34, 35, 36, 37 en 41 van de wet van 15 juni 1935 ;

Gehoord eiseres en verweerder, bij monde van hun advocaat, in hun midelen en conclusies ;

Overwegende dat bij vonnis van 27 oktober 1964 de scheiding van tafel en bed tussen partijen werd uitgesproken ten laste van verweerder ; dat bij aanvullend vonnis van 22 februari 1965 verweerder veroordeeld werd tot betaling aan eiseres van een onderhoudsgeld van 2000 frank per maand ;

Overwegende dat eiseres in kort geding de aanpassing vraagt van dit onderhoudsgeld in de zin van een verhoging tot 6.000 frank ;

Overwegende dat de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg, zetelende in kort geding, zich ambtshalve onbevoegd verklaarde en de zaak naar de arrondissementsrechtbank verwees ;

Overwegende dat artikel 591, 7° Ger.W. bepaalt dat de vrederechter kennis neemt van alle geschillen betreffende uitkeringen tot onderhoud met uitsluiting van (...) geschillen in verband met een rechtsvordering tot echtscheiding of tot scheiding van tafel en bed waarover geen einduitspraak is geveld bij een in kracht van gewijsde gegaan vonnis of arrest ;

Dat voormeld vonnis van 27 oktober 1964 in kracht van rechterlijk gewijsde is gegaan en dat de vraag tot echtscheiding welke thans zou ingeleid zijn geen wijziging kan

brengen aan de bevoegdheid van de vrederechter ; dat het onderhoudsgeld voorzien door artikel 212 van het burgerlijk wetboek eventueel slechts kan vervangen worden door een onderhoudsgeld op grond van artikel 301 van zelfde wetboek na het toestaan van de echtscheiding (Zie De Page, I nrs. 1001, 2°, 1006, 1012, 1014 bis) ;

Dat ter zake art. 591, 7° Ger. W. van toepassing blijft en dat de vrederechter bevoegd is om te oordelen over de vordering, in casu de vrederechter van het kanton Berchem.

Om die redenen,

De arrondissementsrechtbank,

Gehoord de heer B. J. Van Hoeylandt, procureur des Konings in zijn eensluidend advies mondeling uitgebracht in de nederlandse taal, ter openbare zitting van 23 november 1971 ;

Rechtdoende op tegenspraak,

Na erover beraadslaagd te hebben,

Verwijst naar de vrederechter van het kanton Berchem de zaak tussen partijen hangend vóór de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen, zetelend in kort geding, onder nummer K.3805 van de bijzondere rol van de kort gedingen, en er ingeleid ingevolge geboekt exploot van gerechtsdeurwaarder V. Vermeulen te Berchem in datum van vier november negentienhonderd éénenzeventig.

NOOT. — Totnogtoe werd er slechts één vonnis gepubliceerd dat over deze kwestie een oordeel uitspreekt.

De Rechtbank van Hoei oordeelde in een vonnis van 22 maart 1967 (Jur. Liège 1967-68, blz 60) dat de Vrederechter onbevoegd was geworden vanaf de datum van de dagvaarding tot omzetting. Bijgevolg, aldus dit vonnis, was de Rechtbank van eerste aanleg bevoegd geworden, en wel — in principe — haar Voorzitter, rechtsprekend in kortgeding.

De Antwerpse Rechtbank heeft er anders, m.i. juist over geoordeeld. Er is inderdaad geen aanleiding tot het vaststellen van « voorlopige » maatregelen aangezien de toestand sedert ten minste drie jaar « voorlopig » geregeld moet zijn.

Het tekstargument dat artikel 1309 niet verwijst naar artikel 1280 lijkt mij in die omstandigheden afdoende.

B.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE DENDERMONDE

1e Kamer. — 14 oktober 1971.

Voorzitter : J. Rollier.

Rechters : R. Mosselman en E. Mertens.

Openbaar ministerie : M. Van den Berghe.

Advocaten : Mrs. A. Van Raemdonck en J. Van Assche.

Afstamming. — Ontkenning van vaderschap. — Art. 313, lid 1, B.W. — Overspel van de vrouw. — Bewijs.

Voor de ontkenning van vaderschap op grond van art. 313, lid 1, B.W. moet de man bewijzen dat de geboorte van het kind voor hem verborgen is gehouden en dat hij de vader niet is.

Bovendien eist de wet het bewijs van het overspel van de moeder. Dit bewijs mag geleverd worden door alle middelen van recht. Vroeger vergde de rechtspraak dat het afzonderlijk geleverd werd. De recente opvatting dat de door de man bewezen onmogelijkheid vader te zijn,

meteen het bewijs van het overspel kan insluiten, komt wettelijk en redelijk voor.

C. t./D.V.

Overwegende dat de vordering strekt tot ontkenning van het vaderschap van eiser over het kind van het mannelijk geslacht Carlier Pierre François Charlotte, blijkens de geboorteakte geboren op 5 maart 1971 te Schoten, als kind van eiser en van eerste gedaagde ;

Overwegende dat de vordering ingesteld werd binnen de drie maand na de geboorte ;

Overwegende dat de eis derhalve tijdig werd ingesteld en ontvankelijk is krachtens art. 316 B.W. ;

Overwegende dat eiser bewijst dat de geboorte voor hem is verborgen gehouden en dat tussen de driehonderdste en honderdtachtigste dag voor de geboorte zijn vrouw overspel heeft gepleegd en dat hij in de zedelijke onmogelijkheid heeft verkeerd met haar gemeenschap te hebben, zodat hij de vader van het kind niet is ;

Overwegende dat het feit dat eerste gedaagde van eiser gescheiden leefde en hem van de geboorte geen kennis heeft gegeven, zoals blijkt uit de aangifte van het kind bij de burgerlijke stand door andere personen dan de vader, die als « belet » werd opgegeven, geen loutere nalatigheid van harentwege is maar wel een verborgenhouden in de zin van art. 313 B.W.B. (Brussel 19.11.1958, P. 1960, 30 ; Gent 9.3.62, R.W. 1963-64, 99 ; De Page Traité, D.I. (uitg. 1962), nr. 1085, nota 4 ; vgl. Gent 29.7.1922 en 7.6.1923, B.J. 538 en 543) ;

Overwegende dat uit de processen-verbaal van getuigenverhoor dd. 17 december 1970, opgesteld in uitvoering van het tussenvonnissen dezer Rechtbank, dd. 26 juni 1970, in een vorig geding tot ontkenning vaderschap tussen partijen betreffende een ander kind het volgende blijkt :

Dat uit de verklaringen van de vier onderhoorde getuigen, waaronder twee geburen van eiser, is gebleken dat eiser sedert ongeveer 1 maart 1969 te Berlare woonde, dat zijn echtgenote aldaar bij hem is gekomen, dat het eerste kind, geboren in 1966 aldaar steeds ingevolge een aan de moeder gerechtelijk toegestaan bezoekrecht door vreemden werd afgehaald en teruggebracht, behalve éénmaal dat de moeder, eerste verweerster, meegereden is met een taxi-chauffeur, doch niet binnen is geweest ;

Overwegende dat één getuige (De Cock Julianus), een gebuur van eiser bevestigt dat het kind ook is teruggebracht door een persoon die met een rode Volvo reed, de getuige Zaman Julius dat hij een rode Volvo heeft zien staan, waarin eerste verweerster vervoegd werd door de bestuurder, en laatstgenoemde getuige en Thibau Jan daaraan toevoegen dat het slecht gedrag van eerste verweerster algemeen bekend was ;

Overwegende dat uit een strafinformatie, bekend op het Parket te Dendermonde, onder notitie nr. 19004/68, blijkt dat eerste verweerster op 8.11.1968 bekende sedert 25 maart 1968 gescheiden te leven van haar echtgenoot en dat er op eerstgemelde datum zelfs lichte handtastelijkheden gepleegd werden en verwijten gewisseld ;

Overwegende dat uit attesten uitgaande van de gemeente Schoten blijkt dat eerste verweerster aldaar verblijft sedert 11 december 1969, komende van Melsele en dat dit nog zo was op 10.3.1971, datum van het laatste getuigenschrift van verblijf ;

Overwegende dat uit het bovengaande blijkt dat de geboorte aan eiser werd verborgen gehouden en dat hij de vader van het kind niet is (Zie Gent 6.11.69 R.W. 1969-70, 760) ;

Overwegende dat weliswaar art. 313 al. 1 B.W., bovendien nog het bewijs van overspel van de moeder eist ;

Overwegende dat dit bewijs mag geleverd worden door alle rechtsmiddelen, getuigen en vermoedens inbegrepen

(Kluyskens, Personen- en familierecht, nr. 543, B ; R.P.D.B., Paternité et filiation, nr. 63) ;

Overwegende dat weliswaar destijds de Belgische rechtspraak eiste dat het overspel afzonderlijk zou bewezen worden en derhalve niet afgeleid mag worden uit het enkele feit dat er een kind geboren werd, hoewel de man van de moeder bewees de vader niet te kunnen zijn (De Page, D.I. (3e uitg.), nr. 1086, B en eerste reeks rechtspraak onder nota 2 ; R.P.D.B., loc. cit. ; in zelfde zin : Laurent, Principes du droit civil, D. III, nr. 375, die nochtans een arrest in tegenovergestelde zin aanhaalt ; Cass. 25.1.1831 (Dalloz, Paternité, nr. 45, blz. 177) ;

Overwegende dat het in het voordeel van gemelde stelling aangehaald arrest van het Hof van Cassatie (7.7.1881, P. 344) nochtans niet uitdrukkelijk het ene of het andere standpunt aankleeft : « Attendu qu'en supposant que la preuve de l'adultère et celle de l'impossibilité morale prémentionnée ne puissent juridiquement résulter des mêmes faits, rien ne démontre que la décision attaquée méconnaît ce principe » ;

Overwegende bovendien dat recentere Belgische rechtspraak, in overeenstemming met de Franse rechtspraak (R.P.D.B., op cit. nr. 64) aanneemt dat de door de wettelijke vader duidelijk bewezen onmogelijkheid de vader te zijn, meteen het vereiste bewijs van het overspel kan insluiten (Brugge 19.3.1913, P. 1914, 29 ; Neufchâteau 10.4.1952 P. 1953, 69 ; Namen 20.4.64, P. 80, zie tekst aangehaald samen met de tegenstrijdige rechtspraak in R.C.J.B. 1966, Chronique de jurisprudence, Personnes et biens blz. 198, nr. 38 ; Dekkers, Handboek I, nr. 336, C, in fine) ;

Overwegende dat deze tweede opvatting wettelijk en redelijk voorkomt ;

Overwegende dat naar luid van art. 313, al. 1, B.W.B « hij (de man) kan het kind zelfs niet ontkennen op grond van overspel, tenzij de geboorte voor hem is verborgen gehouden, in welk geval hij alle feiten zal mogen aanvoeren, die geschikt zijn tot bewijs dat hij de vader van het kind niet is » ;

Overwegende dat deze tekst duidelijk aanwijst dat overspel niet voldoende is, doch dat bovendien, naast de verberging van de geboorte, ook nog de onmogelijkheid van het vaderschap van de wettelijke vader dient bewezen om de eenvoudige en klaarblijkelijke reden dat het overspel niet insluit dat de man niet eveneens tijdens de wettelijke conceptieperiode gemeenschap met zijn vrouw kan hebben gehad ;

Overwegende dat, vermits het overspel door alle middelen van recht mag bewezen (zie hoger), de tekst niet verbiedt het af te leiden uit de onmogelijkheid voor de man van de moeder om de vader te zijn ;

Overwegende dat de vordering derhalve gegrond is ;
(.....)

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE ANTWERPEN

Kort geding. — 9 november 1971.

Voorzitter : M. K. Van den Bossche.

Advocaten : Mrs. Chr. Jacqmain en G. Vervroegen.

Handelspraktijken. — 1) Daad strijdig met de eerlijke gebruiken op handelsgebied. — Wet van 14 juli 1971, art. 54. — Handelaar die de beroepsbelangen van een andere handelaar schaadt of tracht te schaden. — Gelijkaardige activiteiten en dezelfde cliënteel. — Niet vereist. — 2) Handelaar die niet meer van de fabrikant maar van groothandelaars afneemt. — Verkoop onder de vastgestelde prijzen. — Strijdig met de eerlijke handelsgebruiken. — Publicatie van het vonnis.

1. Uit de geschiedenis van de wet betreffende de handelspraktijken blijkt dat in art. 54 van die wet een beperking van het begrip onrechtmatige mededinging verworpen wordt, die door de rechtspraak was ingevoerd en die geleid heeft tot de uitsluiting van geschillen gerezen tussen personen, wier activiteiten niet gelijkaardig zijn en zich niet tot dezelfde cliënteel richten doordat ze worden uitgeoefend in verschillende stadia van de productie- en de distributieomloop; de tekst situeert de daad van onrechtmatige mededinging namelijk tussen een handelaar en een andere handelaar (en niet meer zijn concurrent of een van hen).
2. De handelwijze van een zelfbedieningsbedrijf, dat voorheen merkprodukten met opgelegde prijzen bij de fabrikant betrok, maar ze thans afneemt van een groothandelaar met de bedoeling aan de prijsbinding van de fabrikant te ontsnappen en door die wijze van bevoorrading aan te wenden de produkten onder de vastgestelde prijs aan consumenten verkoopt, maakt een daad uit die strijdig is met de eerlijke handelsgebruiken. In casu blijkt dat het bedrijf door die handelwijze de beroepsbelangen van de fabrikant geschaad heeft of getracht heeft ze te schaden. De voorzitter van de rechtbank van koophandel beveelt de staking van de verkoop beneden de opgelegde consumentenprijzen, schrijft voor dat zijn beslissing gedurende drie maanden wordt aan geplakt binnen de installatie van het bedrijf op een plaats waar de produkten worden tentoongesteld, goed zichtbaar voor het publiek, en machtigt de fabrikant om het vonnis in twee nederlandstalige en in twee franstalige kranten te publiceren.

N.V. Peeters, Van Haute & Duyver t./
N.V. Makro Zelfbedieningsgroothandel.

Gezien de geregistreerde dagvaarding op 7 oktober 1971 betekend;

Overwegende dat de eis ertoe strekt: 1/ verweerster verbod te horen opleggen om langharige bedspreiën van het merk «Ourson» te verkopen in haar bedrijf te Deurne, beneden de door eiseres opgelegde consumentenprijzen; 2/ eiseres te horen machtigen het bevelschrift aan te plakken in de installaties van verweerster en door middel van dagbladen bekend te maken;

Overwegende dat eiseres, tot staving van haar vordering, aanvoert dat zij fabrikante van bedspreiën is en deze verkoopt onder het gedeponeerd merk «Ourson»; dat verweerster de kwestieuze bedspreiën in haar bedrijf te Deurne te koop aanbiedt aan prijzen die lager zijn dan de door haar opgelegde consumentenprijzen; dat de handelwijze van verweerster in strijd is met de eerlijke handelsgebruiken en hieraan dringend een einde dient gesteld;

Ontvankelijkheid:

Overwegende dat verweerster voorhoudt dat de eis niet ontvankelijk is, om reden dat eiseres geen mededinger van verweerster is; dat de vordering tot staking op grond van art. 57,1° van de wet van 14 juli 1971 betreffende de handelspraktijken alleen kan ingesteld worden wanneer eiseres een mededinger van verweerster is; dat eiseres een fabrikant is en verweerster een groothandel uitbaat zodat partijen niet als mededingers kunnen beschouwd worden;

Overwegende dat onderhavige vordering gesteund is op de wet van 14 juli 1971 betreffende de handelspraktijken; dat door art. 76,3° van deze wet het Koninklijk Besluit nr. 55 van 23 december 1934 opgeheven werd;

Overwegende dat art. 54 van de wet van 14 juli 1971

bepaalt dat verboden is: elke met de eerlijke handelsgebruiken strijdige daad waarbij een handelaar of ambachtsman de beroepsbelangen van een of meerdere andere handelaars of ambachtsslui schaadt of tracht te schaden; dat ingevolge art. 57 van deze wet de vordering tot staking kan ingesteld worden hetzij door de belanghebbende, hetzij door een belanghebbende beroeps- of interprofessionele groepering met rechtspersoonlijkheid;

Overwegende dat art. 1 van het Koninklijk Besluit nr. 55 van 23 december 1934 daarentegen uitdrukkelijk voorzagt dat de handeling strijdig met de eerlijke gebruiken in zake handel of nijverheid door een mededinger of mededingers moest ingesteld worden, om het voorwerp van een bevel tot ophouding van die daad te kunnen uitmaken;

Overwegende dat uit de memorie van toelichting op art. 42 van het ontwerp van wet betreffende de handelspraktijken (Stukken van de Senaat 1967-1968, nr. 90 blz. 50), waarvan de tekst, voorwat de handelaar betreft, overgenomen werd in art. 54 van de wet van 14 juni 1971, duidelijk blijkt dat de wetgever de toepassing van de procedure tot ophouden van daden, die strijdig zijn met de eerlijke handelsgebruiken, heeft willen verruimen tot alle daden, die de beroepsbelangen van een of meerdere handelaars of ambachtsslui schaden of trachten te schaden en de beperking «tussen mededingers» die bestond onder het regime van het Koninklijk Besluit nr. 55 van 23 december 1934 heeft willen opheffen; dat inderdaad in de memorie van toelichting volgende overweging voorkomt: «Er moet nochtans op gewezen worden dat het ontwerp een beperking van het begrip onrechtmatige mededinging verwerpt, die door de rechtspraak was ingevoerd, en die geleid heeft tot de uitsluiting van de geschillen gerezen tussen personen, wier activiteiten niet gelijkaardig zijn en zich niet tot hetzelfde cliënteel wenden, doordat zij worden uitgeoefend in verschillende stadia van de productie- en de distributiekringloop: de tekst van art. 42 situeert de daad van onrechtmatige mededinging namelijk tussen «een handelaar» en «een andere handelaar» (en niet meer zijn concurrenten of één van hen);

Overwegende dat derhalve in deze zaak Wij niet dienen te onderzoeken of eiseres mededinger van verweerster is;

Overwegende dat vaststaat dat beide partijen handelaars zijn; dat eiseres beweert het slachtoffer te zijn van handelingen strijdig met de eerlijke handelsgebruiken gepleegd door verweerster; dat eiseres een belanghebbende is in de zin van art. 57 van de wet van 14 juli 1971 op de handelspraktijken; dat eiseres voldoet aan de voorwaarden om een procedure van staking op grond van voormelde wet voor Ons in te stellen;

Overwegende dat dienvolgens de eis ontvankelijk is;

Ten gronde:

Overwegende dat verweerster een zelfbedieningsinrichting uitbaat aan de Krijgsbaan 1/A te Deurne; dat verweerster aldaar de meest diverse artikelen te koop stelt; dat iedere kleinhandelaar die daarom verzoekt, over een klantenkaart kan beschikken, waardoor hij de toelating verkrijgt de installatie van verweerster te bezoeken en er aankopen te doen; dat de kleinhandelaar ter gelegenheid van zijn bezoeken een verbruiker naar zijn keuze mag medebrengen;

Overwegende dat verweerster opwerpt dat zij alleen aan kleinhandelaars verkoopt en derhalve als groothandelaar dient aangemerkt te worden; dat haar maatschappelijke benaming alsook haar inschrijving in het handelsregister wijst op de uitbating van een groothandel; dat een groot-

handelaar niet gebonden is door de vastgestelde consumentenprijzen, die door zijn leverancier aan de kleinhandelaars worden opgelegd;

Overwegende dat verweerster niet betwist dat zij aan haar cliënteel van kleinhandelaars ook produkten verkoopt dienstig voor hun privaat gebruik; dat deze verkoop voor privaat gebruik niet alleen de produkten behelst, die het voorwerp uitmaken van de kleinhandel van de klant, maar eveneens alle andere artikelen, die aan deze kleinhandel vreemd zijn; dat dit overigens wordt bevestigd door het proces-verbaal van vaststelling, opgemaakt door gerechtsdeurwaarder R. De Beckker te Antwerpen dd. 14 september 1971 op verzoek van eiseres, waaruit blijkt dat de genaamde Werner Weber, die het beroep van smid uitoefent en over een klantenkaart beschikt, voor privaat gebruik een bedsprei «OURSON» bij verweerster heeft kunnen aankopen en dit voor rekening van voormelde gerechtsdeurwaarder, die hem vergezelde;

Overwegende dat hieruit het besluit mag getrokken worden dat verweerster ook als kleinhandelaar optreedt, telkens zij haar produkten voor privaat gebruik aan haar cliënteel verkoopt;

Overwegende dat eiseres langharige bedspreien fabriceert en op de markt brengt onder het gedeponeerd merk «OURSON»; dat eiseres in haar prijslijsten vastgestelde prijzen voor de voortverkoop van deze produkten aan haar cliënteel oplegt;

Overwegende dat vaststaat dat verweerster de kwestieuze bedspreien aan consumenten verkoopt aan prijzen die lager liggen dan deze, door eiseres opgelegd voor verkoop aan verbruikers;

Overwegende dat verweerster opwerpt dat zij sedert maart 1970 geen bedspreien «OURSON» meer van eiseres afneemt en zich nu in deze produkten bevoorraadt bij een groothandelaar; dat zij met eiseres niet meer contractueel verbonden is en derhalve niet meer verplicht is de opgelegde consumentenprijzen te eerbiedigen;

Overwegende dat uit de bestanddelen der zaak blijkt dat eiseres in maart 1970 bedspreien «OURSON» aan verweerster geleverd heeft; dat bij brief van 8 juni 1970 eiseres verweerster erop attent heeft gemaakt dat zij de vastgestelde prijzen, opgenomen in de bijgevoegde prijzenlijst, diende na te komen;

Overwegende dat derhalve verweerster op de hoogte was van het feit dat eiseres een politiek van prijs-handhaving voor de verkoop van haar merkprodukten «OURSON» voerde en aan haar cliënteel oplegde;

Overwegende dat verweerster, met het inzicht aan de prijsbinding van de fabrikant te ontsnappen, zich gericht heeft tot een groothandelaar om zich bij hem in bedspreien «OURSON» te bevoorraden;

dat verweerster door deze wijze van bevoorrading aan te wenden de merkartikelen «OURSON» onder de vastgestelde prijs aan consumenten verkoopt;

Overwegende dat deze handelswijze van verweerster een daad uitmaakt die strijdig is met de eerlijke handelsgebruiken, zoals bedoeld in art. 54 van de wet van 14 juli 1971 op de handelspraktijken; dat de protestbrieven, die eiseres van twee haar cliënten heeft ontvangen, en de omzendbrief, die eiseres aan haar cliënteel heeft moeten richten, duidelijk aantonen dat verweerster door haar handelwijze de beroepsbelangen van eiseres geschaad of getracht heeft te schaden;

Overwegende dat het dan ook behoort aan verweerster verbod op te leggen in haar zelfbedieningsbedrijf te Deurne langharige bedspreien van het merk «OURSON» voor privaat gebruik aan kleinhandelaars en/of consumenten te verkopen beneden de door eiseres opgelegde consumentenprijzen;

Overwegende dat het ons noodzakelijk voorkomt dat het cliënteel van verweerster kennis zou kunnen nemen van

het verbod dat wij bij onderhavig bevelschrift aan verweerster opleggen; dat de bekendmaking van het bevelschrift van aard is bij te dragen tot de staking van de aangeklaagde daad of van haar nawerking;

Om deze redenen :

Meldende dat de beschikkingen van artikel 2 van de wet van 15 juni 1935 in acht genomen werden;

Wij, Karel Van den Bossche, Voorzitter, zetelende ingevolge art. 59 van de wet van 14 juli 1971 op de handelspraktijken, op de wijze van het kort geding, bijgestaan door Marcel Van Bouwel, Griffier dezer Rechtbank, bevelen aan verweerster de staking van de verkoop, voor privaat gebruik, in haar zelfbedieningsbedrijf te Deurne van langharige bedspreien van het merk «OURSON» aan kleinhandelaars en/of consumenten beneden de door eiseres opgelegde consumentenprijzen;

Schrijven voor dat verweerster ertoe zal gehouden zijn onderhavig bevelschrift gedurende drie maanden aan te plakken binnen haar installatie, op een plaats waar de bedspreien-artikelen worden tentoongesteld, goed zichtbaar voor het publiek;

Machtigen eiseres onderhavig bevelschrift te laten publiceren in twee nederlandstalige en twee franstalige dagbladen naar haar keuze, op kosten van verweerster; Leggen de kosten ten laste van verweerster.

BOEKBESPREKING

Herman De Groot, De economische en sociale raad van de Verenigde Naties. — Proefschrift Hoger Instituut voor Bestuurs- en Handelswetenschappen. — Brussel, 1971; 140 blz.

De heer Herman De Groot heeft voor het Hoger Instituut voor Bestuurs- en Handelswetenschappen een proefschrift verdedigd dat uitmunt door zakelijke degelijkheid en brede documentatie. Het onderwerp (de economische en sociale raad van de V.N.) is er een waaraan tot nog toe, in onze taal, geen studie werd gewijd en de keuze van dit onderwerp alleen reeds, dient ten zeerste toegejuicht.

In zijn inleiding geeft de auteur volmondig toe dat de V.N. in hun politieke taak tot handhaving van de vrede, heel wat desillusies hebben veroorzaakt. Daarentegen dient onderstreept dat in hun activiteiten van economische, sociale, humanitaire, kulturele en juridische aard, de organisatie merkwaaardige prestaties heeft geleverd die véruit het belangrijkste kunnen genoemd worden van hetgeen de V.N. ons te bieden hadden.

Al deze activiteiten behoren tot het terrein van de economische en sociale raad en het mag wel verrassend genoemd worden dat dit zo belangrijk orgaan tot nog toe zo weinig bestudeerd werd. Daarom is dan ook dit proefschrift zeer welkom.

Na een inleiding waarin hij de bijzondere betekenis van de economische en sociale raad van de V.N. in het licht stelt, trekt de auteur eerst een algemeen kader van de organen van de V.N. en van de nagestreefde doeleinden, waarna de relaties uitgestippeld worden van deze raad met de andere organen van de V.N., de algemene vergadering, de veiligheidsraad, de trustschrapsraad en het secretariaat-generaal.

Een volgend hoofdstuk is volledig gewijd aan de samenstelling van de economische en sociale raad, de benoeming van zijn leden, de zittingen en het huishoudelijk reglement. Daarna wordt in detail nagegaan welke de betrekkingen zijn van de economische en sociale raad met de gespecialiseerde instellingen.

De schrijver beschouwt deze gespecialiseerde instellingen als een functionele deconcentratie. Hun actieterrein behelst de ganse wereldruimte doch is beperkt tot één of enkele functies of aspecten van de internationale samenwerking.

Voor deze dertien internationale gespecialiseerde instellingen wordt dan telkens de oprichting, functie en de structuur bestudeerd. Deze ontleding geeft een zeer duidelijk inzicht in elk van deze instellingen, en er wordt dan uitgeweid over de betrekkingen die tussen de economische en sociale raad en deze instellingen voorkomen.

Voortdurend wordt door de auteur gewezen naar studiën en artikelen uit de internationale rechtsliteratuur die dezelfde vraagstukken behandelen.

Bij de lectuur van deze uiteenzettingen treft ons op elke bladzijde een ongekend detail of een speciale norm en het geheel brengt ons zeer veel wetenswaardigheden bij.

Verder gaat de auteur nog na welke de betrekkingen zijn van de economische en sociale raad van de V.N. met de niet-gouvernementele organisaties en uiteindelijk met het internationale agentschap voor atoomenergie.

Een afzonderlijke afdeling bespreekt de regionale economische commissies met de bijzondere bevoegdheid die hun eigen is en de doelstellingen die ze nastreven.

In zijn slotbeschouwingen legt de auteur er nogmaals de nadruk op dat het een verkeerde opvatting is te menen dat de wereldorganisatie uitsluitend een politieke taak zou hebben, nl. de bevordering van de vrede en de veiligheid, dat integendeel de V.N. door de economische en sociale raad, het orgaan waaraan de bestendige zorg voor deze aangelegenheden werd toevertrouwd, een uiterst belangrijke taak te vervullen heeft als stimulator, organisator en coördinator. Hij wijst uiteindelijk op de taak van de economische en sociale raad in verband met de hulp aan de ontwikkelingslanden waarbij deze raad het uiteindelijk doel nastreeft de oplossing te brengen van het welstandsverschil tussen rijk en arm.

Het boek wordt besloten met een zeer uitvoerige bibliografie waarin de belangrijkste werken op het stuk worden vermeld.

Niet alleen zij die zich specialiseren op het gebied van het internationaal recht, doch ook de leek zal in dit proefschrift heel veel wetenswaardigheden vinden.

René Victor.

NECROLOGIE

Prof. Zeger Van Hee.

Bij het ter pers gaan vernemen wij met smart het onverwacht overlijden van Prof. Zeger Van Hee, hoogleraar te Leuven en oud-dekaan van de Rechtsfaculteit.

Prof. Zeger Van Hee was een uiterst merkwaardige figuur in onze Vlaamse rechtswetenschap. Hij bezat een wetenschappelijke onderlegdheid en een belezenheid die door weinigen geëvenaard werden.

Zijn geest kookte van originele opvattingen en bedenkingen.

Jammer heeft hij zich nooit de moeite gegeven zijn uitgebreide kennis in de literatuur te verwerken. Hij stelde zich tevreden met het mondeling onderwijs dat van een uitzonderlijke kwaliteit was.

De vele studenten der Rechtsfaculteit, die van zijn sprankelend betoog in de lessen hebben kunnen genieten, zullen van hem een onvergetelijke indruk bewaren.

Het verscheiden van Prof. Van Hee is voor de Vlaamse rechtswereld een groot verlies.

Het Rechtskundig Weekblad betuigt aan zijn familie zijn ontroerde deelneming.

R.V.

INGEZONDEN

DE ONSCHENDBAARHEID VAN DE WET

Naar aanleiding van het artikel van de hand van Prof. Robert Senelle, «De onschendbaarheid van de wet», dat verscheen in het Rechtskundig Weekblad van 5 december jl. (kol. 641-644), ontvingen wij van Prof. Henri Rolin, oud-senator en Voorzitter van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, het hieronderstaand artikel.

* * *

Professor Robert Senelle heeft, in uw nummer van 5de december, onder de titel «De onschendbaarheid van de wet» een scherpe kritiek gepubliceerd op de stelling achtereenvolgens aangenomen door het Hof van Beroep te Brussel en duidelijker nog door het Hof van Cassatie in zijn berucht arrest van 27 mei 1971 nl. dat, in geval van conflict tussen een rechtsnorm gevestigd door een internationale overeenkomst en een latere wet, voorrang aan de eerste moet toegekend worden. (*)

Ik ben te lang lid geweest van de Senaat om niet gevoelig te zijn aan de trouw en het vertrouwen waarvan professor Senelle ten opzichte van het Parlement blijk geeft, maar ik ben overtuigd dat mijn geachte Gentse kollega, die publiek recht doceert, geen voldoende rekening houdt met de internationale integratie die zich aan ons land opgedrongen heeft.

Ik herinner aléén maar aan volgende feiten :

1. dat er geen sprake is dat de Nationale Wetgever aan de bindende kracht van geratificeerde verdragen kan ontsnappen ; een niet naleving van internationale verplichtingen heeft de aansprakelijkheid van de Staat voor gevolg (1. Van Bogaert nr. 56)

2. dat sedert 45 jaar België aanvaard heeft dat geschillen over interpretatie of toepassing van een verdrag of van enig andere regel van internationaal recht door het Internationaal Gerechtshof in den Haag geregeld zouden worden,

3. dat wat de Europese gemeenschappen betreft dezelfde bevoegdheid aan het Europese Hof erkend werd,

4. dat het nieuw artikel 25 bis van onze Grondwet uitdrukkelijk de overdracht van bepaalde bevoegdheden aan instellingen van internationaal publiek recht toelaat,

5. dat bij onze noorderburen het principe van de voorrang van de internationale verdragen over wetsnormen in hun grondwet plaats heeft gevonden met het gevolg dat de rechtbanken geen wetsbepalingen mogen toepassen die onverenigbaar blijken te zijn met «de eenieder verbindende bepalingen» van internationale overeenkomsten (art. 66 van de grondwet van 1956 die, mutatis mutandis artikel 65 van de grondwet van 1953 herneemt)

6. dat bij onze andere Benelux partner de rechtspraak zich in zelfde zin gevestigd heeft en dit door een arrest van zijn Cour Supérieure de Justice van 13e Juli 1953.

7. dat ook in Frankrijk het hoger gezag van de verdragen in artikel 55 van de grondwet van de Vijfde Republiek afgekondigd werd, onder voorbehoud van de naleving van het verdrag door de andere Partij.

8. dat eindelijk in Duitsland en Italië, de voorrang door de grondwet werd toegekend weliswaar niet aan de verdragsnormen maar aan het algemeen internationaal (ongeschreven !) recht, iets waartegen heel zeker Collega Senelle nog groter bezwaar zou hebben.

* * *

Geen wonder dat in die omstandigheden, het arrest van 27 mei 1971 door de internationalisten van dit land toegejuicht werd als een beloning en een bekroning van hun lange inspanningen, en als een moedige en redelijke voldoening gegeven aan de eisen van het huidige rechtseven.

Prof. HENRI ROLIN.

(1) De zeer beknopte uiteenzetting door professor Senelle van de inhoud der bestreden beslissingen geeft geen volledige noch altijd juiste voorstelling van hun draagwijdte en hun grond. Ik verwijst deswege niet alleen naar hun tekst maar ook naar het zeer belangrijk advies van Procureur Generaal Ganshof van der Meersch en de reeds verschenen commentaren van Mr. Leon Goffin, Arlette Burton en van professor Salmon (J.d. T. 1970 blz 413 en 605 en 1971 blz. 471, 509 en 529) zie ook het verslag Dehousse en mijn nota aan de Grondwetsherzienings- Commissie van de Senaat, Revue Belge de Droit International 1971 blz. 771.

BALIELEVEN

Conferentie der Jonge Balie te Dendermonde. Openingszitting van 17 december 1971.

Vrijdagnamiddag, 17 dezer, mocht Voorzitter Mr. Guy Van Hulse een talrijk publiek verwelkomen bij de plechtige openingszitting van de Conferentie der Jonge Balie te Dendermonde. Hoge personaliteiten, waaronder de Heer Brosens, kabinetchef van de Minister van Justitie, de Heer Eerste Voorzitter in het Hof van Beroep te Gent, en de Heer Auditeur-Generaal in het Arbeidshof te Gent, vereerden de Conferentie met hun aanwezigheid.

Buiten de vriendschapsbetrekkingen die met deze Conferentie zo levendig onderhouden worden, zullen het onderwerp van de openingsrede en de persoonlijkheid van de spreker zeker ook hebben ingestaan voor de grote belangstelling. Mr. Maurits Coppieters zou handelen over « De openbare zedelijkheid en censuur gekontesteerd ».

Zijn vele jaren ervaring in het onderwijs en in de jeugdbeweging, zijn steeds gewaardeerde tussenkomsten als volksvertegenwoordiger, nu als senator, zouden borg staan voor een wijs inzicht in deze komplekse problematiek.

Als tweede jaars stagiaire verklaarde Mr. Coppieters zich onbevoegd om deze materie strikt juridisch te benaderen. Hij verkoos een sociologisch en filosofisch uitgangspunt. Vaststellend dat het optreden van de overheid tegen zogenaamde schennis van de goede zeden heeft geleid tot grote willekeur en onrechtvaardigheden, vaststellend dat de minister Vranckx het mikpunt is geweest van heel wat contestatie, zag de spreker zich gekonfronteerd met het probleem van de verhouding macht-vrijheid. Het is verkeerd het seksuele uit deze beweging als afzonderlijk gebied te lichten. Het maakt deel uit van het fenomeen der gezagskrisis in zijn geheel. Alleen omdat de seksualiteit een opvallend breekijzer is, geeft zij soms de indruk belangrijker te zijn.

In wezen is deze crisis een verlangen van de nieuwe generatie naar een zelfaffirmatie en een dieper-menselijke ontplooiing op een meer democratische wijze, zonder de hulpmiddelen die in het oude kapitalisme wortelen. Vandaar dat rechtsinstellingen als gezin, huwelijk en privébezit grondige wijzigingen ondergaan. Vandaar dat oervaste begrippen als vrijheid, gelijkheid en eerbied voor het leven andere dimensies krijgen. De gedachtenvernieuwing doet zich ook voor in niet-emotionele gebieden: handboeken over privaatrecht, bv. het eigendomsrecht, geven nu heel ander inzichten dan slechts 15 jaar geleden.

Op het terrein van de seksualiteit betekent dit niet, dat de overheid steeds maar zou moeten toelaten, dat de vroeger gangbare normen steeds verder overschreden worden. Het is immers niet onmogelijk dat conservatieven zulks opzettelijk in de hand werken om de contestatie een uitlaatklep te bieden en haar zodoende af te zwakken op ander diepgaander terrein. Het betekent wel dat de overheid zich eerlijk, open, positief en dynamisch moet instellen in deze crisisperiode. Het huidige repressieve systeem

zonder meer valt dan ook geheel af te keuren. Waar zich nu de vrijheid opstelt als opponent van macht, zou die macht moeten samengaan met wijsheid. De bereidheid van machthebbers om zich positief en dynamisch in te stellen i.p.v. hoofdschuddend toe te slaan is de allereerste voorwaarde van een gezond beleid.

Deze voordracht, die met talrijke voorbeelden uit de rechtspraktijk en met verwijzingen naar gezaghebbende auteurs geïllustreerd werd, genoot een nadrukkelijk applaus van nagenoeg alle aanwezigen. Zoals het nu reeds 4 jaar is gebeurd, hoopte de Voorzitter van de Conferentie dat de tekst van deze rede ook dit jaar in het Rechtskundig Weekblad zou mogen verschijnen.

In zijn antwoord betreurde de Heer Stafhouder Grisolle het wel enigszins dat het thema van goede zeden en censuur bij herhaling is behandeld geworden in het baliemilieü: het artikel van Mr. Lallemand in de Journal de Tribunaux, en de openingsrede dit jaar in Antwerpen. Vaststellend dat de Heer Stafhouder het zo nadrukkelijk eens was met hetgeen in Antwerpen werd gezegd, kan het betreuren voor herhaaldelijke behandeling verwondering baren. Werd hier echter zodoende wellicht tegemoetgekomen aan gebeurlijke censuurpogingen door derden betreffende de keuze van het onderwerp? De Heer Stafhouder had alleszins alle lof voor de uitmuntende openingsrede, die ons naar vorm en inhoud een zo rijke namiddag had bezorgd.

Een schitterende receptie in het stadhuis van Dendermonde en een uitermate verzorgd banket in de salons Gautot te St. Nikolaas besloten deze onvergetelijke openingszitting.

Leo Dreesen.

MEDEDELINGEN

Een belangrijke gebeurtenis.

Op woensdag 22 december had er te 17 u., in de lokalen van de Standaard Boekhandel, Ad. Maxlaan te Brussel, een belangrijke gebeurtenis plaats.

Door de Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij werden aan de pers en aan de belangstellenden twee nieuw verschenen werken voorgesteld, namelijk het boek van Prof. R. Dillemans over « De testamenten » en het boek van Prof. A. Fettweiss over « De bevoegdheid ».

Het zijn beide zeer belangrijke werken waarvan het verschijnen voorzeker een mijlpaal vormt in onze Vlaamse rechtsliteratuur.

Het boek van Prof. Dillemans maakt deel uit van de grote serie « Beginselen van Belgisch Privaatrecht » waarin reeds het bekend werk van Prof. Van Gerven als eerste deel gepubliceerd werd.

Wij moeten het van harte toejuichen dat reeds zo vlug na het eerste deel het tweede deel in deze reeks verschijnt.

Het boek van Prof. Dillemans is een merkwaardig wetenschappelijk werk dat onlangs nog bekroond werd met de driejaarlijkse prijs van het Antwerps Notariaat.

Een meer uitgebreide recensie zal in één der eerstkomende nummers van het Rechtskundig Weekblad verschijnen.

Het werk van Prof. Fettweiss over de « bevoegdheid » maakt deel uit van een uitgebreid commentaar op het nieuw Gerechtelijk Wetboek, dat 6 delen zal omvatten en waaraan medewerken, naast Professor Fettweiss, de professoren E. Krings, A. Le Paige, P. Vermeylen, M. Storme, R. Rasir, G. Van Dievoet en E. Gutt.

Beide werken zijn op prachtige wijze uitgegeven, op mooi papier en in keurige band. Zij vormen een belangrijke

aanwinst voor onze Vlaamse rechtswetenschap.

Op de receptie waarop de aanbidding van de werken plaats had, werd het woord gevoerd, namens de Standaard Uitgeverij, door de heer Van Nierop, die uiting gaf aan de voldoening en de fierheid van de uitgevers deze beide werken te hebben kunnen doen verschijnen en aldus in belangrijke mate bij te dragen tot de ontwikkeling van de Vlaamse wetenschappelijke rechtsliteratuur.

De heer Cappuyns, vice-gouverneur van de provincie Brabant, sprak nadien een rede uit waarin hij hulde bracht aan de inspanningen van de Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij voor het aanzienlijk aandeel dat zij heeft bijgedragen tot de bevordering van de Vlaamse rechtswetenschap.

De auteurs, de professoren Dillemans en Fettweiss, werden van harte toegejuicht en het gezelschap, waarbij talrijke eminente vertegenwoordigers van de Vlaamse rechtswetenschap tegenwoordig waren, bleven nog geruime tijd in de allergezelligste atmosfeer bij drank en snoep napraten over deze voor de Vlaamse juristen werkelijk zeer belangrijke gebeurtenis.

R.V.

ERRATUM

In het Rechtskundig Weekblad van 19 december jl. verscheen een arrest van het Hof van beroep te Brussel in dauum van 22 oktober 1971 (kolommen 759-760).

In de tekst is een storende drukfout geslopen, daar in de vierde considerans het woordje « niet », dat in de redenering een essentiële functie vervult, is weggevalen. Er dient dus gelezen te worden: « Overwegende dat het bestaan van dergelijke door Timmerman aangevochten 'nieuwe' overeenkomst uit de feitelijke gegevens terzake *niet* naar eis van recht kan worden afgeleid... ».

Onze lezers zullen wel in de tekst de nodige verbetering willen aanbrengen.

TIJDSCHRIFTEN

Tijdschrift voor Sociaal Recht, jaargang 1971 - nr. 5.

Van Acker G., De collectieve arbeidsovereenkomst betreffende de voorlichting en de raadpleging van de onder-

nemingsraden omtrent de algemene vooruitzichten en de tewerkstellingsproblemen in de onderneming. — Claeys A. en Van de Put R., Profiel van onuitgegeven rechtspraak. — Wettelijke afwezigheden (steekkaart). — Rechtspraak. — Korte inhouden. — Boekbespreking.

Jura Falconis, jaargang 1971 - nr. 1.

Editoriaal. — C. De Busschere, De feitelijke scheiding der echtgenoten. — J. Van Besien, De reclame voor geneesmiddelen. — J. Artois, De Nederlandse taal in de rechtspleging. — K. Peeters en J. Steenbergen, De bescherming van de verbruiker die schade geleden heeft door het gebruik van farmaceutika. — L. Lafili, « Programme d'études sur les organisations européennes ». — R. Le Grelle, City of London polytechnic. — Mevr. Vandenberghe-Maertens, Britse Law Society.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-ambt en Registratie, jaargang 1971 - nr. 5154.

Mevr. mr. A. Rutten-Roos, Meerdere schadeveroorzakende factoren bij schade uit onrechtmatige daad. — Mr. J.D. le Grand, Nog éénmaal De Visser-Harms. — Mr. W.E. Haak, Overzicht der Nederlandse Rechtspraak: Internationaal Privaatrecht (binnenscheepvaart, hulpverlening, aanvaring) (V, slot). — Ontvangen boeken. — Tijdschriften. — Berichten en mededelingen.

Annales de Droit, jaargang 1971 - nr. 3.

In memoriam Jean Dabin. — Pierre Coppens, Avant-propos. — Guy Horsmans et F. 't Kint, La réglementation légale des vices cachés dans la vente commerciale. — J. Duronsoy et J.L. Bocken, Le secteur pharmaceutique. — A. Spehl, Le secteur aéronautique. — A. Degen, Le secteur des appareils électriques. — P. Bidaine, Le secteur de l'industrie chimique. — Chronique bibliographique trimestrielle. — Comptes rendus.

Recueil Dalloz Sirey, jaargang 1971 - nr. 43.

Hélène Sinay, La résiliation judiciaire du contrat de travail, face à la réintégration de délégués irrégulièrement licenciés (ambiguïtés et équivoques). — Jurisprudence. — Législation.

VLAAMSE JURISTEN,

Abonneert U op het "Rechtskundig Weekblad"